Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 17 (9699) | 1975 чылдың январь 21, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧАА-ЧАА СОРУЛГАЛАРНЫ САЛЫП ТУРАР

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыының, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның 1975 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалының түңнелдерин чуртта чугаалажып көөрү уламчылап турар.

Партия пленумнарының, партия-ажыл-агый активтериниң киржикчилери декабрь Пленумунуң шиитпирин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында түңнел чүүлдерни, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның Кыйгырыын, социалистиг чарыш дугайында доктаалды чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнмүшаан, оларны чайгылыш чок удуртулга болдуруп, күүседириниң дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап турарлар.

Партияның Кемерово обкомунуң пленумунга Кузбасстың коммунистериниң беш чылдың доозукчу чылында сорулгаларын тодараткан. Бассейнниң шахтёрлары бо чылын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында айыттынганындан бир миллион тонна хөй—136 миллион тонна хөмүр-дашты казарын шиитпирлээн.

Чувашияның ажыл-агый болгаш культура ажылдакчыларының активи 1975 чылда социалистиг хүлээлгени чугаалажып көрген. Беш чылдың доозукчу чылында 22 миллион рубльдың немелде продукциязын кылып үндүрер деп доктааткан. Көдээ ишчилер гектар санындан 25 центнер тарааны алырын хүлээнген. Марий болгаш Мордва АССР-лериниң, Ярослав областың ажылчы чоннарының социалистиг чарыжы уламчылаар.

Башкирияның партия активи республиканың ажылчы чоннарының 1975 чылда социалистиг хүлээлгезин бадылаан. Башкирияның коммунистери салган сорулгаларны күүседир дээш бүгү күжүн салырын партия ТК-га бүзүредип турар.

Сахалин областың партия организациязының активи СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч). Пленумунуң доктаалын, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ол пленумга чугаазында айыттынган чүүлдерни болгаш түңнелдерин чүүлдүгзүнүп, удуртулга кылдыр хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр.).

ПОЛИТӨӨРЕДИЛГЕГЕ ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГА

Идеология ажылдакчыларының активиниң республика хуралынга «Белоруссияның партия организациязында идеология кадрларын шилиир болгаш кижизидер талазы-биле ажылының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалынга дүүштүр идеология ажылын экижидер хемчеглерни чугаалажып тура, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеже кол кичээнгейни салырын демдеглээн.

Бо өөредилге чылында республикада партияның политиктиг чырыдыышкын болгаш ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилге системаларының четкилери дыка калбарган. Ниитизи-биле ында 31 муң ажыг кижи хаара туттунган. Ооң иштинде партияның экономиктиг теориязын база политиказын, улус ажыл-агыйын эргелеп-башкарарының болгаш экономиканың айтырыгларын 19 муң ажыг кижи өөренип турар. Моон алгаш көөрге, ажыл-агыйны эртемге үндезилеп эргелеп-башкарары — амыдыралдың чугула негелдези апарган бо үеле кадрларның база бүгү чоннуң теоретиктиг билиглерин бедидеринге политиктиг, экономиктиг өөредилге улуг рольду ойнап турар.

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр бо өөредилге чылында удуртукчу кадрларның экономиктиг өөредилгези улам тодараттынган, категория аайы-биле чаңгыс аай программаже кирген. СЭКП райкомнарының чанында теоретиктиг 16 семинарлар ажылдап турар.

Колхоз, совхозтарда база үлетпүр бүдүрүлгелерде ортумак звенонуң удуртукчу кадрларынга социалистиг көдээ ажыл-агый база үлетпүр бүдүрүлгезиниң экономиказының болгаш эргелеп-башкарарының үндезиннери деп курсту өөренир 120 школалар тургустунган, оларда 2939 кижи өөренип турар.

Чоннуң ажылчын категориязының иштинде экономиктиг өөредилге база калбарган. Чижээ, Өвүр районда колхозчуларның болгаш совхоз ажылчыннарының 45 хуузу, Бай-Тайгада—37,6 хуузу, Каа-Хемде—37, Барыын-Хемчикте—33, «Тыва кобальт» комбинатта ажылчыннарның—57 хуузу экономиктиг өөредилгеде хаара туттунган.

Оон ангыда марксисчи-ленинчи теорияның, экономиканың болгаш эртемниг коммунизмниң чугула айтырыгларын өөренип турар теоретиктиг 212 семинарлар ажылдап турар. Ында 5400 ажыг кижи бар болгаш олар колдуунда-ла ниити эртем школаларының башкылары, эмчилер база интеллигенцияның чамдык кезектери болуп турар.

Өөредилгениң бүгү талазы-биле чедиишкинниг болгаш ажыктыг болуру аңаа партийжи удуртулганың деңнелинден кол хамааржыр дээрзин амыдырал бадыткаан. Кышкы үе—политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң таарымчалыг үези. Черчерде партия организациялары бо чогумчалыг үени чөп ажыглап тургаш, политиктиг-даа, экономиктиг-даа өөредилгеге партийжи удуртулганы доктаамал күштелдирери чугула.

Моон-биле чергелештир, ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң ниити чорудулгазында чамдык четпестер барын айытса чогуур. Чуртта бүгү ниитиниң экономиктиг өөредилгези эгелээнден бээр ам үшкү өөредилге чылы чоруп турар. Ындыг турбуже чамдык районнарда чоннуң ажылчын категориязының иштинде экономиктиг өөредилге ам-даа оожум калбарып турар. Чижээ: Чөөн-Хемчик районда колхозчуларның болгаш совхоз ажылчыннарының чүгле 15 хуузу, Бии-Хем районда—16, Тес-Хемде—20, Тожуда—21, Мөңгүн-Тайгада—22 хуузу экономиктиг өөредилгеде чаңгыс аай программа ёзугаар хаара туттунган. Ындыг чоруктуң бир чылдагааны болза, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының кол массазы—малчыннарның, ылаңгыя хойжуларның ортузунга өөредилгени организастаарынга таарымчалыг байдалдар хөй-хөй ажыл-агыйларда чок бооп турарында.

Хойжу бригадаларының кышкы төптеринге масса-политиктиг ажылдарны чорударынга таарымчалыг микротөптерни катап тургузарын, аңаа кызыл-булуңнарны, чунар-бажыңнарны тударын партияның эрткен область конференциязы сүмелээн болгай. Бо талазы-биле Эрзин районнуң ажыл-агыйларында элээн ажылдар кылдынган. Өске районнарның чамдык ажыл-агыйларында кышкы үеде малчыннарга кино безин көргүзер черлер чок болуп турар. Ындыг байдал ук ажыл-агыйларның удуртукчуларын мынчага чедир дүвүретпейн турары элдептиг. Моон чижээнге Улуг-Хемниң «Найырал», Тес-Хемниң «Ак-Эрик», Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» болгаш өске-даа районнарда колхоз, совхозтарны адап болур.

Өөредилгениң амыдырал-биле холбаазын, оон кижизидикчи ужур-дузазын болгаш дээштиин ам-даа көдүрериниң эргежок чугулазын идеология ажылдакчыларының республика активиниң хуралы айыткан. Ук хуралдан хүлээп алган делгеренгей хемчеглерни күүседир талазы-биле боттуг ажыл-херектер ам чер-черде чоруп турар.

Марксисчи-ленинчи өөредилгениң идей-теоретиктиг деңнелин бедидип, ук өөредилге күш-ажылга болгаш хөй-ниити ажылынга, политиктиг билиглерни байыдарынга коммунистерниң база партия кежигүнү эвестерниң күчүлүг чөленгиижи болзун дээш, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеге партийжи удуртулганы улам күштелдирер херек.

«ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» КОМБИНАТТЫҢ

ИЙИГИ ЭЭЛЧЭЭ—БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ ТУДУУ

ДООЗУКЧУ ЧЫЛДЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Ак-Довурактың тудугжулары 1975 чылдың социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын калбаа-биле таныжып, деткивишаан, даараазында хүлээлгелерни боттарынга алган:

1975 чылда 111 млн. рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип алыр. Комбинаттың ийиги ээлчээн айыткан хуусаазында ажыглалга киирер.

Кереэ ёзугаар болгаш боттарының күжү-биле кылыр ажылдарның чыл планын декабрь 28-те күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 0,8 хуу бедидер, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 0,1 хуу чиигедир.

Чаартыкчы болгаш чогаадыкчы саналдардан 50 муң рубльдиң камналгазын алыр.

Ажыглалга киирер бүгү объектилерниң 80 хуузун «Эки» деп демдек-биле күрүне комиссиязынга дужаар.

Тудуг шөлдеринге күш-ажылды эки организастап, тудуг материалдарының шыгжаашкынын, ажыглалын экижиткеш, 50 кубометр дилиг материалдарын, 20 муң кезек тудуг туүйбузун, 100 кубометр бетонну камнап алыр.

Ажылчыннарның 50 хуузун аккорд-шаңналдыг системаже киирер. 300 кижини тудугжу мергежилге өөредир. 100 тудугжунуң мергежилин бедидер.

ЧУРУКТА: комбинаттың туттунуп турар ийиги ээлчээниң ниити хевири.

БӨГҮНГҮ БАЙДАЛ КАНДЫГЫЛ?

Беш чылдың доозукчу чылы—1975 чылда Совет Эвилелинде ажыглалга кирер улуг объектилерниң бирээзинге бистиң бо тудуувустуң киргени, ону партия болгаш чазактан Бүгү-эвилелдиң тудуу деп санааны чүгле ак-довуракчыларга эвес, а Тываның бүгү ажылчы чоннарынга улуг харысалганы онаап турар.

Доозукчу чылдың баштайгы айы орту эрткен. Ийиги ээлчегде тудуг ажылдарының кандыг янзылыг чоруп турары база ол ажыглалга киреге аңаа ажылдаар кижилерни белеткеп турары, черле бо объектиниң тудуун дүргедедир дээш кандыг хемчеглерни ап чорудуп турары, ийиги ээлчегниң чурттуң экономиказынга кайы хире ужур-дузалыы дээш оон-даа өске айтырыгларны солунуң номчукчуларынга сонуургадыры-биле «Шынның» корреспондентизи эрткен неделяның төнчүзүнде «Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору В. А. УХОВ болгаш «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң начальниги Г. В. ГУНИН-биле беседалашкан. Оларның чугаалааны болза:

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору Виктор Алексеевич УХОВ

— Чүнүң-даа мурнунда комбинаттың бөгүнгү ажыл-ижиниң дугайында каш сөстү чугаалаар апаар. Чүге дээрге комбинаттың ийиги ээлчээн дүрген шиңгээдип алыры, ооң дериг-херекселдерин бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары бистиң бөгүнгү ажылывыстан, амгы белеткелививстен улуу-биле хамааржыр апаар. Комбинаттың ажыл-ишчилери беш чыл планының ниитизи-биле чедиишкинниг боттандырып турар. Ооң тодаргай бир бадыткалы бо: сорттуг даг-дүгүн бүдүрер талазы-биле беш чылдың дөрт чылдарының планы октябрьда-ла күүсеттинген.

Тодарадыкчы чылда алдынган уткуштур план чедиишкинниг күүсеттинген. Продукцияның хемчээлин өстүрери, ооң сайгарылгазы, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш оон-даа өске көргүзүглер ажыр күүсеттинген. Эрткен чылдың бирги кварталында бистиң коллектив Үлетпүр тудуг материалдары министерствонуң бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни алган. Совет Тываның 30 чылын таварыштыр РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Чедиишкиннерниң үндезини чүдел? Ол — чүнүң-даа мурнунда бистиң партия, хөй-ниити организацияларывыстың администрация чери-биле кады кижилерниң ажыл-амыдыралынче доктаамал кичээнгейни салып, оларның ортузунга социалистиг чарышты, кижизидилге болгаш өске-даа ажылдарны билдилиг организастап турарында. Бүдүрүлге чорудулгазын сайзыраңгайжыдар, дериг-херекселдерни чаартыр, чаа техниканы шиңгээдир дээш чижектиг ажылдар кичээнгейниң төвүнде турар. Күчүлүг экскаваторлар, чер үттээр станоктар шиңгээттинген. Бистиң чаартыкчыларывыстан чүгле эрткен чылын кирген 83 санал 246 муң ажыг рубльдиң камналгазын берген. Бо хевирлиг хемчеглерни уламчылаар апаар бис—ол ийиги ээлчегни дүрген шиңгээдиринге кончуг чугула апаар.

Комбинаттың ийиги ээлчээниң ажылчыннарының белеткелиниң дугайын чугаалавайн, өске эштериниң бижээн чүүлдеринге чугаалаттына бээр боор, маңаа ол улуг объектиниң дугайында каш сөстен чугаалап көрейн.

Бирги ээлчегниң төлевилелде көрдүнген күчүзү—бир чылда-ла 35 муң тонна даг-дүгү. Херек кырында ол 57 муң тоннаны бүдүрүп турар. А туттунуп турар ийиги ээлчегниң күчүзү—чылда 195 муң тонна даг-дүгү болур. Ынчангаш Тываның даг-дүгү үлетпүрүнүң кайы хире бурунгаарлаашкынны алыры бо ийи чурагай херечилеп турар-дыр. 1977 чылдан эгелеп Тываның ажылчы чону чуртка чылда-ла 250 муң тонна даг-дүгүн бээр хүлээлгелиг. Комбинаттың келир үелеги перспективазы кайгамчык магалыг.

Ийиги ээлчег доостурга үлетпүр болгаш чуртталга бажыңнарының ханаларын каастаар асбескардон плиткалар кылыр цехтиң тудуу эгелээр, ооң соонда шифер заводу база туттунар чадап чок. Ынчангаш республиканың аныяктарын биске кээп ажылдаарын, нарын мергежилдерни чедип алырын күзеп, оларны чалап турар бис. Келир үеде Саянга даг-дүгүнүң база бир комбинады ажыттынарын уттуп болбас херек.

Ийиги ээлчегниң тудуунуң бо хүнгү байдалының дугайында каш сөс. Бистер, чагыкчылар ол тудугнуң салым-чолу дээш база харысалгалыг бис. Комбинаттың тудуунга ажыглаттынар, ооң иштинге тургузар дериг-херекселдериниң хөй кезии мында келген. Тудугну калбак фронту-биле чорудары чүгле тудугжулардан хамааржыр. Ынчалзажок Ак-Довуракта тудуг эргелелиниң ону боттандырып күш четпейн турарын демдеглээр херек. Тудугжуларда ажылчын күжү чедишпес. Бир эвес дарый дээштиг хемчеглерни албас болза, тодаргайлаарга бо тудугга амдаа 5 чүс ажыг тудугжуларны, 150 ажыг чүүл-бүрү мергежилдиң монтажниктерин чоокку үеде мобилизастаавас болза, чылдың ийиги чартында байдал нарыыдап болур.

Ийиги ээлчегни тудуп турар коллектив бүрүзү амыдыгааштан эгелеп бүгү күжүн олче мобилизастаар ужурлуг.

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң начальниги Геннадий Васильевич ГУНИН

— Ак-Довурактың тудугжулары бо чылын моон мурнунда көстүп көрбээн улуг хемчээлдиг ажылдарны боттандырар. Эргелел тургустунуп келгенден бээр чылдың-на 6 млн 600 муң хире рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып келген бис. А бо чылын барык 12 млн. рубльдиң ажылдарын кылыры күрүне планында көрдүнген. Ооң иштинден 9 млн. 500 муң рубль ийиги ээлчегниң тудуунга хамааржыр.

Комбинаттың ийиги ээлчээ — Тываның тудугжуларының кылып чорбааны база бир улуг болгаш онзагай хевирлиг тудуг. Ооң чүгле кол корпузунуң узуну болгаш дооразы 102×102 метр. 14 каъттыг корпустуң бедии 75 метр. Каъттыг бүрүзүнүң ханалары шилден бүткен болур. Барык бүгү каъттарның шалалары мозаикалыг плиткалар-биле шывар. Ол шөлдү чада кадыптар болза 12 гектар ажа бээр.

Кол корпуска 2 муң 100 кезек улуг-биче дериг-херекселди эптеп салыр. Аңаа ниитизи-биле 700 километр узун хемчээлдиг электри кабелин (удазынын) шөйүп тургузар. Бүгү механизмнерни автоматика дузазы-биле башкарары төлевилелде көрдүнген.

Бо хире улуг хемчээлдиг ажылдарны боттандырарынга кижи күжү, материалдыг курлавырлар хөйү-биле негеттинер.

Ийиги ээлчег Бүгү-эвилелдиң тудуу болганда үстүкү органнар техника-биле бисти эки хандырып тур. Экскаваторлар, бульдозерлер, краннар четчир санныы-биле келген.

Кол-ла айтырыг — ажылчын күжүн четчелеп алырында болур. Бисте ниитизи-биле 900 хире ажылчын бар. Ийиги ээлчегни дүргедедири-биле эрткен чылын 400 кижини тудугжунуң мергежилинге белеткедивис. Өөредилге черлеринден 30 ажыг специалист келген. Ылаңгыя Сарыглар Тараш-оол, Монгуш Ким-оол олар институт дооскаш бисте ажылдап келген.

Ынчалзажок биске ам-даа 600 хире ажылчын негеттинип турар. Бирги квартал доостурга оларны чыып эгелээр бис. Оларның хөй кезиин республиканың районнарындан алыры планнаттынган.

Келген кижилерниң чурттаар черлерин белеткеп турар бис. Удавас ажыглалга кирер 60—60 квартиралыг ийи бажыңны общежитие кылыр. Оон ыңай 30 хире вагонжугаштарга студентилерни чурттадыр бис.

Ийиги ээлчегге хамаарышкан янзы-бүрү объектилер база-ла хөй. Бо бүгүнү чогуур өйүнде ажыглалга киирер дээш кызып ажылдаар апаар бис.

Ийиги ээлчегниң тудуун харылап турар кол организацияларның удуртукчуларының бо чугула тудугга хамаарыштыр кылган дыңнадыглары бо-дур. Ынчаарга, шынап-ла амгы үеде ол объектиде кижилерниң ажылын эң-не күженнишкинниг кылдыр организаставаанын демдеглээр апаар. Корпустарның соңгалары четче шилдеттинмээн, үстүкү каъттарда чылыг кииртинмээнинден штукатура, шала кылыр ажылдар хожудап турар, эптелге ажылы база-ла оожум, чүге дээрге, монтажниктер чедишпес. Тудуг кылыр ажылчыннарның чылдазын амдыгааштан эгелээр херек.

Бо хүннерде чыл дургузунда кылыр ажылдарның тодаргай графигин тургускаш, ийиги ээлчегниң тудуун дүргедетпес болза чыл төнчүзүнде штурмнаашкын, бууХаа дүвүрээр чорук тургустунуп кээп болур.

С. МААДЫ.

КЫЗЫЛДЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр база 1974 чылдың улус ажыл-агыйы планын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалдарын амыдыралга боттандырбышаан, Кызылдың ажылчы чоннары тодарадыкчы чылда болгаш беш чылдың дөрт чылдарында социалистиг хүлээлгелерин күүседип шыдаан.

Бүдүрүлгениң шалып темпизин үргүлчүлевишаан, Абакан хоорайның ажылчы чоннары-биле чаңчыл болган социалистиг чарышты үргүлчүлевишаан, Кызыл хоорайның ажылчы чоннары даараазында хүлээлгелерни боттарынга алган.

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бүдүрүлгениң ажыктыг чорууң дыка бедидип тургаш, беш чыл планын декабрьның 5-те күүседир.

Продукт сайгарылгазының болгаш чугула продукцияларны бүдүрүп үндүрериниң чыл планын хуусаа бетинде, декабрь 24-те күүседир. Бүдүрүлге хемчээлиниң бүгү өзүлдезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күзели-биле чедип алыр болгаш пландан ажыр 1.500 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар.

Чыл планындан ажыр 1 млн. киловатт-шак электри энергиязын, 27 муң тонна хөмүр-дашты, 500 кубометр дилиг материалдарын, 2000 эжеш хөм болгаш 500 эжеш кидис идиктерни, 20 тонна мал үзүн, 25 тонна эътти, 5 тонна колбасаны, 22 тонна кондитер кылыгларын, 50 тонна хлеб-булочка кылыгларын, 4000 декалитр пивону кылыр. «Тудуг кезектери» комбинатка пландан ажыр 250 муң кубометр чыып эптээр демир-бетонну, 500 дөрбелчин метр столяр кылыгларын болгаш 300 муң рубльдиң барааның продукциязын бүдүрер. Продукцияның 12 чаа хевирин бүдүрерин шиңгээдип алыр.

1975 чылда 150 муң рубльден эвээш эвес пландан ажыр орулганы алыр. 110 муң рубль экономиктиг ажыктыг 173 чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл планын декабрь 20-де күүседир. Чүък сөөртүлгезиниң чыл планын декабрь 29-та күүседир, 60 муң тонна чүъкту немей дажыглаар. Пассажирлер аргыштырарының планын декабрь 30-де күүседир болгаш пландан ажыр 50 муң пассажирлерни аргыштырар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 1 хуу бедидер. Пландан ажыр 48,7 муң рубльдиң орулгазын алыр.

Участоктуң пассажирлер аргыштырар чыл планын декабрь 29-та күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 1 хуу бедидер. Авиачүък сөөртүлгезиниң бот-үнезин 1 хууга чиигедир, 15 муң рубльдиң пландан ажыг орулгазын алыр.

Хем транспорту-биле чүък сөөртүрүнүң эжиндиришкин үезиниң планын сентябрь 15-те күүседир, эжиндиришкин төнчүзүнге чедир 3 муң тонна чүъкту немей сөөртүр.

Кызылдың харылзаа белдири орулга планын 101 хуу күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 3 хуу бедидер, продукцияның бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Транспорт болгаш харылзаа бүдүрүлгелеринге чылда чижек камналгазы 41,9 муң рубль болур 207 чаартыкчы саналдарны шиңгээдип алыр.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Совхозтарга тараа культураларының гектардан ортумак дүжүдүн 11 центнер, ногааларның—100 центнер чедирер. Тарааны ниити бүдүрерин 11.000, ногааларның—1000 тонна чедирер. Күрүнеге 4.500 тоннадан эвээш эвес тарааны садар.

Саар инектен сүт саалдазын 2300 кг, хой бүрүзүнден дүк кыргылдазын 2,2 кг чедирер, төрүүр дагаа бүрүзүнден 200 чуурганы, төрүүр чүс баш малга онаашты 85 бызааны, 90 хураганы, 90 иви анайын алыр. 6.000 тонна сигенни, 800 тонна сеналжы, 16 муң тонна силосту белеткээр.

Бүгү ажыл-агыйлардан күрүнеге диргиг деңзи-биле 24.750 центнер деңзилиг малды, 10.000 центнер сүттү, дужаар деңзи-биле 640 центнер дүктү, 13,7 млн. чуурганы садар.

1975 чылдың дүжүдүнге 12 муң тонна органиктиг чемишчидилгени төгер. 94 гектар шөлдүг культурлуг одар суггарар Көк-Тейниң суггарылга системазының тудуун доозар.

Көдээ черлерге чуртталга бажыңнарының, клубтарның болгаш өске-даа объектилер тудугларының 1975 чылда планнарын хуусаа бетинде доозар.

Тракторларның, чажылда болгаш хөрзүн сайзырадыр машиналарының септелгезин апрель 1-де, ажаалда техникаларының болгаш транспорт херекселдериниң септелгезин июль 1-де доозар.

КАПИТАЛ ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 29-та күүседир, пландан ажыр 250 муң рубльдиң ажылдарын күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 1 хуу бедидер, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 0,6 хуу чиигедир, пландан ажыр 70 муң рубльдиң орулгазын алыр, 175 муң туүйбуну, 270 тонна цементини, 210 кубометр дилиг материалдарын камнап алыр. Чылда 200 муң рубль чижек камналгалыг чаартыкчы болгаш чогаадыкчы саналдарны шиңгээдип алыр.

Элээн хөй тудугларны, 3,8 км чылыг шугумун хуусаазындан 10 хонук эрте ажыглалга киирер. Октябрь 1-ге чедир квартал иштиниң чылыдылга четкизин тудуп доозар болгаш хоорайның төп кезээн ЦЭС-тен чылыдар кылдыр шилчидер. Злобинниң аргазы-биле бот-орулга-чарылгаже 8 бригаданы шилчидер.

ЧУРТТАЛГА-КОММУНАЛ БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Чуртталга-коммунал ажыл-агыйының беш чыл планын декабрь 20-де, чыл планын декабрь 15-те, амыдырал хандырылганың чыл планын декабрь 27-де күүседир. Пландан ажыр чонга 16,2 муң рубль түңнүг ачы-дузаны чедирер. Чуртталга бажыңнарының агар болгаш чаагайжыдылга объектилериниң капитал септелгелерин декабрь 20-ге чедир күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,5 хуу бедидер болгаш ачы-дуза чедирериниң чарыгдалын 1 рубльге онаашты 1 көпеекке чиигедир. Экономиктиг чижек камналгазы чылда 5,3 муң рубль болур 15 чаартыкчы саналдарны шиңгээдип алыр.

76 ажылчыннарның мергежилин бедидер, 21 ажылчынга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, 2 бригадага коммунистиг күш-ажылдың коллективи атты тывысырын чедип алыр.

САДЫГ БОЛГАШ НИИТИНИҢ ЧЕМНЕНИЛГЕЗИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл планын декабрь 22-де күүседир. Пландан ажыр 1,5 млн. рубльдиң барааның садар. Хоорайның садыг болгаш ниити чемненилге организацияларының үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын декабрь 30-де күүседир болгаш пландан ажыр 350 муң рубльдиң барааның чонга садар. Саарылга чарыгдалының деңнелин 0,01 хуу чиигедир. пландан ажыр 65 муң рубльдиң орулгазын алыр.

Ниити чемненилге черлериниң боттары бүдүрген продукциязының үлүүн 78 хуу, барааны садып алыкчы боду шилип алыр магазиннерниң бараан саарылгазын 35 хуу чедир бедидер. 7 магазинниң садып алыкчылар барааны боттары шилип алыр девшилгелиг аргаже шилчидер, 9 магазинни эде дерир болгаш капитал септелге кылыр. Мөөңнеп садар баазалар үүрмектеп садар организацияларга бараан бээр планын декабрь 25-те күүседир болгаш оларны пландан ажыр 650 муң рубльге саарар.

1975 чылда ниитизи-биле 722 муң киловатт-шак электри энергиязын, 6 тонна кара металлды, 270 тонна цементини, 175 муң туүйбуну, 210 муң кубометр дилиг материалдарын, 749 муң литр кывар чүүлдү, 1081 комплект дугуйларны болгаш 26,1 муң рубльдиң чиг-эдин болгаш дузалал материалдарын камнап алыр.

Социалистиг хүлээлгелерин хоорайның партия активинге чугаалажып-көргеш, хүлээп алган.

АЖЫЛЧЫН ХООРАЙ—АК-ДОВУРАК

ЧУРУКТА: Ак-Довурак хоорайда дагжыларның хөй каът ниитя чуртталга бажыңнары.

- «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннары 1974 чылда продукция сайгарарының планын 103,5 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерининң планын 103.3 хуу күүсеткен.
- Сорттуг даг-дүгү бүдүрерининң талазы-биле беш чылдың дөрт чылдарының планы 1974 чылдың октябрьда күүсеттинген.
- Беш чылдың доозукчу чылында ак-довуракчыларның мурнунда эң кол сорулга болза, Бүгү-эвилелдиң тудуу болур ийиги ээлчегниң тудуун доозары болур. Ол объектиге чыл төнчүзүнге чедир 9.5 млн. рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр.
- Ийиги ээлчегниң тудуунга 600 ажыг ажылчын, а ол доостурга аңаа ажылдаар 750 ажыг ажылчын немей негеттинип турар.

КӨЛ БҮДҮРҮКЧҮ КҮШ

Партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёттуг илеткелинде: «Ажылчын аңгы болза бистиң ниитилеливистиң эң-не хөй миллион кижилиг аңгызы болур. Ажылчын аңгы ниитилелдиң кол бүдүрүкчү күжү боop келген болгаш боop артар-даа. Оон революсчу, чурум-сагылгалыг, организастыг болгаш коллективчи чоруу социалистиг ниитилел харылзааларынга ооң башкарыкчы байдалын көргүзүп турар» деп демдеглээн. Бо өткүт сөстерниң шынныын бистиң амгы амыдыралывыс тодаргай бадыткап турар.

Ону бадыткаары-биле база ажылчын аңгының ниитилелге кылып берип турар улуг үүлезиниң дугайын көргүзер дээш бистиң Ак-Довурак хоорайдан чамдык чижектерни маңаа чугаалап көрейн. Ажылчын ат чоргаар ат. Аңаа хамаарыштыр «Шын» солуннуң арыннарынга бижип турар чүүлдерге бүрүн каттыжар мен. Бодап-даа көрүңерден. «Тыва даг-дүгү» комбинат ажыглалга киргенинден бээр он-на чыл эрти. Бо кыска үениң дургузунда районнуң ажылчы чоннарының, ылаңгыя аныяк салгалдың кижилерининң амыдыралында канныг кайгамчык чаагай өскерилгелер, чаартылгалар болбады дээр. Чоокта чаа-ла көшкүн амыдыралдыг, мал ажылдыг чораан араттарның ажы-төлү баштай комбинат тудуунга келгеш, ооң соонда аңаа ажылдап эгелээш, нарын мергежилди шиңгээдип ап, амгы үениң ёзулуг бедик мергежилдиг, бүгү талазы-биле эртем-билиглиг, культурлуг ажылчын аңгызының төлээлекчилери апарган. Ол социал-политиктиг ужур-дузалыг улуг чедиишкиндир.

«Тыва даг-дүгү» комбинат боду-даа, ооң коллективи-даа аныяк. Бисте ниитизи-биле хөй националдарның төлээлекчилеринден тургустунган 2500 ажылчын бар, ооң хөй нуруузу тывалар. Ынчаарга 1500 ажыг кижини коллективтиң кол өзээ деп санап турар бис. Чүге дээрге олар мында 5-тен 10 чыл ажыр ажылдап турар. Бүгү ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның барык чартык кезии комсомол назылыг. Дээди, ортумак тускай болгаш ортумак школаны доосканн кижилерниң саны 1027. Моон алгаш көөрге, комбинаттың ажыл-ишчилериниң ниити билии, тускай эртеми черле шыырак боop турар.

Бедик мергежилдиг, эртемниг кижилер өскээртен кээп, маңаа чыылбаан. Оларны комбинат боду кижизидип ап турар. Кежээки школа, Кызылдың политехникумунуң филиалы, профтехучилище болгаш мергежил бедидерининң курстарын дамчыштыр чыл бүрүде-ле хөй кижи чаа мергежилди, тускай эртемни чедип ап турар.

Ажылчыннарның ажылдаарынга, амыдырал байдалын экижидеринге бүгү талалыг эки чүүлдер тургустунган. Ынчангаш кодээ черлерден келген аныяктар ажылдавышаан, өөредилгезин уламчылап турар. Үргүлчү-ле солуннарга болгаш радиога ады үнүп турар мурнакчыларывыстың дугайын катаптавайн маңаа чаа аныяк кадрларывыс дугайын чугаалап көрейн.

Василий Монгуш 1972 чылда Кызылдың политехникумун доосканш биске келди. Ол ам бедик мергежилдиг регулировщик. Монгуш маңаа келгеш комсомолга кирген, а эрткен чылын ону партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган. Малчын-оол Агбаан Красноярск хоорайга институт доосканш маңаа келген. Күш-ажылчы оруун регулировщиктен эгелээн. Бистиң бо инженеривис ам ээлчег начальниктеп турар. Идепкейлиг хөй-ниитичи болгаш эки ажылдыг пропагандист ам бодунуң мергежилинге өскелерни өөредип турар. Удуртукчу ажылдакчылар апарган М. Сундуй-оол, Д. Дүктен-оол болгаш оон-даа өскелер боттарының күш-ажылчы чоруун база-ла бо хевирлиг эгелээнин билир бис. Ону бодап көөрге он чылдың дургузунда тыва аныяктарның аразындан безин бо фабрикага ийиги салгалдың специалистерининң тыптып кээп турары ол-дур.

«Аныяк кижи бүрүзүнге ортумак эртем» деп кыйгырыгның бисте чедиишкинниг күүсеттинип турарын демдеглээр апаар. Үстүнде адааныывыс өөредилге черлеринге чылдың-на 250—300 кижи өөренип турар.

Комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга кирери-биле чергелештир ооң ажыглакчылары, бистерниң мурнувуста улуг сорулгалар тургустунган. Аңаа ажылдаар 750 кижини белеткээр ужурлуг бис. Ол хире хөй кижини чуртталга шөлү-биле хандырар, уруглар, садыг-магазин болгаш культура албан черлерин тудар дээш оон-даа өске айтырыгларны комбинаттың удуртулгазы амгы үеде шиитпирлеп турар. 1974 чылда ийиги ээлчегге ажылдаар ажылчыннардан 250 кижини белеткээн бис. Чурттуң бистиң комбинадывыс-биле дөмейлешкек бүдүрүлгелеринде элээн хөй кижилерни өөредип турар. Оон артканнарын маңаа белеткээр ужурлуг бис.

Ынчангаш республиканың аныяк оолдар, кыстары бо улуг бүдүрүлгеге кээп ажылдаарынче силерни чалап тур бис. Маңаа келгеш, слесарьның, машинистиң, регулировщиктиң дээш өске-даа нарын ажылдың мергежилин чедип ап, ынак мергежилиңер аайы-биле дээди эртемни чедип ап болур силер.

Г. ЖУКОВСКАЯ,
комбинаттың кадрлар килдизиниң начальниги.

ЧҮРЕКТИҢ КЫЙГЫРЫЫ-БИЛЕ

1960 чыл. Сүт-Хөлдүң Бора-Тайга ортумак школазын доосканының дугайында аттестадымны холга тудуп алгаш, эш-өөрүм-биле кайнаар баарын база катап сүмележип, бот-боттарывыстан айтыржып тур бис.

Доосканнарның хөй кезии улаштыр өөренир — институттар кирер мындыг болду. Ынчап Ак-Довурак катап ажыттынар, ажылчын аныяктар хереглеп турар дугайында чарлалдар үнүп, комсомолчу путевка-биле олче хөй аныяктар чоруп турарын үргүлчү хайгаарап, чаа тудугже чоруур изиг күзел мени үргүлчү дүвүредип чораан. Ол күзелимни кады доосканш эш-өөрүмге илередип, олче барып ажылдааш оон өөренирин сүмеледим. Шынап-ла мээң күзелим-биле каш оол, уруглар чоруур күзелин илеретти.

Комсомолчу путёвканы алгаш Ак-Довуракка чедип келдивис. Ынчан чаа-ла чуртталга бажыңнары, чамдык бүдүрүлге черлери туттунуп турган. Чүгле Тываның янзы-бүрү булуңнарындан эвес, а бистиң калбак Төрээн чуртувустуң ырак-чоокта хоорайларындан келген аныяктар-биле кады аныяк хоорайның тудуунга ажылдап кирипкен бис. Тудугжунуң мергежилин чедип ап, чаа комбинаттың бирги ээлчээнге-даа, өске-даа янзы-бүрү тудугларны үш чыл иштинде тутчуп келдим. Чаа комбинат ажыттынарга машинистер, регулировщиктер дээн мергежилдерге аныяктарны база өөредип турган. Баштай машинистиң, ооң соонда регулировщиктиң тускай курстарын доозуп алдым.

1964 чылда комбинаттың бирги ээлчээ ажыглалга киргени-биле чергелештир арыглал фабриказынга регулировщиктеп кирип алдым. Ооң мурнунда улуг бүдүрүлгеге ажылдаар хамаан чок, ону безин көрүп көрбээн аныяк кижиге девидеңчиг бергелер тургулаан. Ынчалза-даа өске эш-өөрнүң, эң ылаңгыя амгы фабрика директору Ф. Мананковтуң, партбюро секретары Михаил Сундуй-оолдуң болгаш өске-даа эштерниң ачы-дузазы-биле хөйнү билип, шиңгээдип алдым. Ол бүгү халас барбаан. Эш-өөрүмнүң көргүскен бүзүрелин бо хүннерге чедир багай эвес күүседип келдим. Эрткен чылын кадыым байдалы-биле каш айларда өске черге ажылдадым. Ынчалза-даа кады ажылдап өскен эш-өөрүм, коллективим мээң сагыш-сеткилимден ыраваан. Ынчангаш дедир барып ажылдаарын дилээримге, мени хүлээп алдылар. Ам база катап арыглал фабриказында машинистиң туружун ээлеп кириптим. Ажылчын кижиниң бир кол даяныр күжү — эш-өөрү, ажылдап турар коллективи деп чүвени ам билип чор мен.

Ынчангаш коллективимниң ат-алдары дээш эрткен ажылдап келген чылдарымда черле багай чүве көргүспейн, кызып ажылдап келдим. Ол бүгү күш-ажылымны эш-өөр, коллектив, Совет чазак улуу-биле үнелеп көргеш, меңээ Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин тывыскан. Орденни ап тура 10 чылдар мурнунда школа доосканш бээр Ак-Довуракче «кээр бе, келбес бе» деп бодап турганымны, мени бээр чорутпазын кызып, мээң-биле маргыжып турган эш-өөрүмнү, дөргүл-төрелимни сактып турдум. Ёзулуг-ла шын орук-биле аас-кежикти тыпкан кижи-дир мен деп бодап, кады ажылдап турар коллективимниң мурнунга сөглеп четпес өөрүшкүнүң сөстерин илередип турдум.

Борта ажылдап турган найысылалывыс Москваны Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый делгелгезин халас көрүп, революцияның кавайы Ленинград хоорайга дыштанып барып, Уралда Асбест хоорайга болган бирги даг-дүгүжүлерниң хуралынга барып киржип, көрүп көрбээн чүвелеримни көрүп, билип алдым.

Бир эвес бээр кээп ажылдаваан болзумза бо бүгү, шаңнал-макталдарны алыры, чурттуң ужу-кыдыынга чедери берге турганын билип олурар мен. Ам бодумнуң ажылымга чаа кээп турар аныяктарны хөйнү-биле өөредип каарын күзеп турар мен. Чүге дээрге бистиң комбинаттың ийиги ээлчээ ажыглалга кирерге чүгле бедик мергежилдиг кадрлар негеттине бээр. Ынчангаш школа доосканн аныяктарны аныяк хоорай Ак-Довуракче чалап, борта кээп ажылдап, чурттаарын кыйгырдым. Ак-Довуракта, мээң кээп турганым 60 чылдарга деңнээрге, бүгү-ле чүүлдер чаартынган, ёзулуг культураның төвү, чалыы хоорай апарган. Бээр кээр болзуңарза аас-кежик, амыдырал мурнуңарда дээрзин частпас силер.

Д. ДОНГАК,
регулировщик.

Сергей Иванович Погольцев 1963 чылга чедир Уралдың даг-дүгү арыглаар фабриказынга ажылдааш, оон «Тыва даг-дүгү» комбинатка кээп даг-дүгү арыглаар фабрикага слесарьлар бригадазының бригадири боол ажылдай берген. Бригаданың кежигүннери фабриканың бүгү машиналарының деңдески ажылдаарын хандырып, бүдүрүлгеге улуг дузаны чедирип турар.

ЧУРУКТА: Күш-ажылга шылгарал болгаш Юбилей медальдарның эдилекчизи С. Погольцев.

Фабриканың белен продукциязы — арыглал, савалаан даг-дүгүн күчүлүг машиналар үзүк-соксаал чокка хүлээп алгаш, Абазаның демир-орук станциязынче сөөртүп чоруп турар.

Бо чурукта мурнакчы ажылчыннар Б. Саражаков биле О. Каң-оолдуң башкарып турар экскаваторy. Ооң экипажы зй планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Эки ажылы дээш О. Каң-оол Хүндүлелдиң Демдээ орден-биле шаңнаткан.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

МЕРГЕЖИЛИМГЕ ЫНАК МЕН

Совет Армияга шериг албазын эрттирип тура-ла Ак-Довурактың дугайын үргүлчү сонуургап, эш-өөрүмден, солунсеткүүлдерден хөйнү билип ап турганым, сөөлүнде барып мени олче боду чайгаар-ла кыйгыра берген. Ам Ак-Довурактың арыглал фабриказында ажылдаа-ла чеди чыл болуп тур мен. Баштайгы чылдарда тускай эртем-билиг чок кижиге ажылдаары берге-ле боол турду. Ынчалза-даа шеригниң кадыг-бергезин эрттирип каан солдат ол бүгүге база-ла чайгаар өөрени берген. Үүрмектээр цехке ажылдап турумда бирле хүн электродуңзаалакчылар курузу ажыттынарын чарлап каан тур. Орта өөренири-биле адымны бижиткеш, өөренип кириптим. Ажылдап тургаш электродуңзаалакчыларның тускай эртемин чедип алгаш, ол-ла цехке ажылдаа-ла ам 4 чыл чедип туру мен.

Ам дөрткү разрядтың электроканнакчызы болуп, эш-өөр, коллективимде багай диртпейн ажылдап тур мен. Электроканнакчының бүгү ажылы элээн нарын: орта оваарымчалыг чоруктан аңгыда, бодунуң мергежилин ханы билири чугула. Даштыгаа чер кырынга-даа, бедик чада кырынга-даа туруп алгаш, дүн-хүн дивейн ажылдаар үелер база таваржы бээр. Ынчалза-даа бодумнуң чедип алган мергежилимге ынак мен.

Чылда алган хууда хүлээлгемни багай эвес күүсеткеш, чаа чылды үүрмектеп сорттаар цехте орус, тыва өске эш-өөрүм-биле кады багай эвес эгелеп кириптивис. Ам бистиң мурнувуста сорулгалар улуг. Комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга кирери-биле биске электриктерниң ажыл-херээ хөй негеттинип турар.

Ынчангаш аныяктарны бо ажылче кээп ажылдаарын күзеп турар мен. Ыраккы Бай-Тайганың Көп-Сөөк суурга көшкүн чурттап чораан арат кижиниң оглу ам күш-ажылдың ачызы-биле аас-кежиктиг, Ак-Довурактың Постоянный суурда чаагайжыдыр туттунган чырык-чаагай бажыңда чурттап, мынчаар ажылдап чор мен.

Н. БАДЫРГЫ,
электроканнакчы.

ЭШТИҢ ДУЗАЗЫ

1969 чылда Ак-Довурактың дугаары 41 профтехучилищезин доосканш, электрослесарь деп тускай мергежилди чедип алган мен. Ол-ла дораан «Тыва даг-дүгү» комбинаттың септелге мастерскаязынче электрослесарьладып чоруткан. Училищеге өөренип тургаш, кежээки школаның 10-гу клазын база доозуп алдым. Чедип алган мергежилимни практика кырынга көргүзер дээш баштайгы хүннерден эгелеп кызып ажылдап кирипкен мен. Мээң училищеге чедип алган мергежилимни ажыл-херек кырынга быжыглаары-биле ынчангы электрослесарьлар бригадири турган Х. В. Мухтасимов улуг дузаны көргүскен. Ол меңээ болгаш мээң-биле кады ажылдап турган эш-өөрүмге электрослесарьның нарын ажылын улам сонуургаткан. Ооң соонда улуг вольтулуг подстанцияга-даа, а ам бир чыл ажыг даг-дүгү үүрмектээр цехте электрослесарьлап ажылдап тур мен. Бодумнуң мергежилимни улам бедидип, ам 4-кү разрядты дужаап алдым.

Ажылдап тургаш бодунуң мергежилин бедидип алырынче бисте улуг сагыш салып турар. Ынчангаш мен эрткен чылын Ак-Довурактың кежээки техникумунда бодумнуң мергежилимниң талазы-биле салбырында кирип алган, ында багай эвес өөренип тур мен. Биске келген чамдык аныяк тускай эртемниг эш-өөр үр ажылдавайн моон чоруй баар таварылгалар бар, мен орта кончуг-ла таарышпас мен. Күрүнениң хөй түңнүг акша-хөреңгизин үндүрүп тургаш, ажылдавайн өскээр будалып чоруй баарга ажылчын кижиниң ат-алдарынга багай болур. Өөренип турган училищемниң болгаш мында кады ажылдап турар эш-өөрүмнүң адын баксыратпас дээш улам кужениишкинниг ажылдаарын чаа чылда хүлээнген мен.

Д. САИН-БЕЛЕК,
электрослесарь.

ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕНИҢ КҮЧҮЛҮГ ДҮРГЕДЕДИКЧИЗИ

Тоску беш чылдың доозукчу чылын совет кижилер чурттуң мурнунда салдынган улуг сорулгаларны улам тода билип тура эгелээн. Партияның болгаш улустуң эрткен дөрт чыл дургузунда үндүрген чогаадыкчы кужениишкиннерин, кызымаккай ажылын түңневишаан, СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленуму социалистиг экономиканы улам ынай хөгжүдерининң оруктарын айыткан.

Тоску беш чылды чедиишкиннииг күүседири дыка хөй чүүлдерден хамааржыр. Оларның иштинден техниктиг депшилгени дүргедедири онза ужур-дузалыг болуп турар. «Бистиң хүннеривистиң чүткүлдүг негелдези — эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири, ооң чедиишкиннерин, күш-ажылды, бүдүрүлгени болгаш эргелеп-башкарарын организастаарының мурнакчы аргаларын нептередири, бүдүрүлгелерни чаартыр болгаш техника талазы-биле эде чепсеглээр ажылды план ёзугаар боттандырары, продукцияның бедик шынарын дээш массалыг шимчээшкинни калбартыры болур» деп партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыында чугаалап турар. Ол сорулгаларны шиитпирлээринге ажылчы чоннарның социалистиг чарыжының, чогаадыкчы чоруунуң ролю улуг.

* * *

Уткуштур планнарны хүлээп алыры база оларны күүседири дээш москвачыларның эгелээн шимчээшкинни сөөлгү ийи чылда улам калбарган. 1975 чылда Москваның ажылчы чоннары, министерстволарның тодарадып берген онаалдаларындан 150 миллион рубльдиң үлетпүр продукциязын хөйнү бүдүрүп үндүрерин хүлээнген.

Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередири дүргедедири дээш социалистиг чарышка улуг чедиишкиннерни Москваның И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводунуң коллективи (ЗИЛ-диң бүдүрүлге каттыжыышкыны) чедип алган. Ында ажылдакчы бүрүзү техниктиг чогаадылгага идепкейлиг киржип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның шынарын бедидерининң аргаларын дилеп тып турар.

Техниктиг депшилгени дүргедедири дээш чарышты организастаарының талазы-биле зилдилерниң эгелекчи чоруун СЭКП ТК чүүлдүг деп көрген. Ол каттыжыышкынның коллективи бүдүрүлгени эде дериириниң төлевилелинде көрдүнгенинден чылда 20 муң чүък автомобилин хөйнү бүдүрүп үндүрерин хүлээнген. Чаа техника болгаш күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле хемчеглерни нептередиринге үндезилээш, хол-биле кылыр ажылдан 800 ажылчынны хостаар, 4 муң ажыг чаартыкчы саналдың болгаш 65 чогаадыгны нептередир.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири дээш чарыштың кол кезээ болза продукцияның бедик шынары дээш демисел болур. Ол дээрге — амгы бүдүрүлгениң чугула айтырыы-дыр. Ол адырлар аразының айтырыы болуп, дыка хөй бүдүрүлге болгаш эртем организацияларының кады ажылдажылгазындан хамааржып турар.

Эртем-техниктиг депшилгеге база адырларның, бүдүрүлгелерниң кады ажылдажылгазынга үндезилээш, продукцияның шынарын экижидери дээш демисел эки түңнелдерни берип турар. 1974 чылдың декабрь 1-де медээ ёзугаар алырга, 22 муң ажыг кылыгларга Шынарның күрүне демдээн тывыскан.

Эртем биле бүдүрүлгениң эвилелин чайгылыш чок быжыглаары улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге эң чугула ужур-дузалыг. Эртем-шинчилел институттарын, төлевилел-конструктор организацияларын чарышче хандыкшыдары чаа техниканы, мурнакчы технологияны нептередирининң хуусааларын кызырарынга болгаш оларны бедик бүдүрүкчүлүг кылдыр ажыглаарынга дузалаар. Чамдык эртем болгаш бүдүрүлге черлерининң коллективтерининң таарыштыр тургускан планнарының, техниктиг нарын сорулгаларны шиитпирлээринге оларның кады киржилгезининң ажыктыын амыдырал бүзүрелдиг-биле көргүскен. Ам ол чарыш чаа үе-чадада чоруп турар.

Шак ынчаар кады ажылдаарының баштайгы таарыштыр тургускан планын Москва хоорайның Черемушки районунга ажылдап кылган. Ол чаа ажыл-херекти СЭКП райкому баштаан. Ооң удуртулгазы-биле эртем-техниктиг дуза чедиринге заводтарның херегледерин илередип тыпкаш база «кызыы черлерниң» тодаргай даңзызын баштай тургускаш, шинчилээр чүүлдерниң темаларын тодараткан. Эртем черлерининң коллективтеринге организастыг болгаш политиктиг улуг ажылды чоруткан. Оон түңнелинде бүгү институттар болгаш конструктор бюролары таарыштыр тургускан уткуштур планнарны хүлээп алган ийикпе, азы районнуң бүдүрүлге черлери-биле кады ажылдаарының дугайында керээлерни чарган.

Эртем биле бүдүрүлгениң харылзаазының мындыг хевири кедилиг болуру чигзиниг чок, ол хевир социалистиг чарышты чаа-чаа тиилелгелерге чедирер, ооң ажыктыын бедидер.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири дээш демиселге чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның шимчээшкини улуг рольду ойнаар. Ажылчыннарны болгаш албанхаакчыларны, инженерлерни, мастерлерни техниктиг чогаадылгага хандыкшыдары, чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның көрүлделери, янзы-бүрү чогаадыкчы конкурстар, эртем-техниктиг ниитилелдерниң, чаартыкчылар чөвүлелдерининң, хөй-ниитиниң конструктор бюроларының ажыл-чорудулгазы — олар шуптузу бүдүрүлгелерни техника-биле чепсеглээрининң темпилерин дүргедедир, бүдүрүлгениң ажыктыын чайгылыш чок бедидер аргалы бээр. Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның чогаадыкчы ажылының ачызында чурттуң улус ажыл-агыйы тоску беш чылдың дургузунда 14 миллиард ажыг рубльдиң камналгазын алыр.

Эртем-техниктиг революцияның байдалдарында күш-ажылдың чедиишкинниг болгаш чарыштың ажыктыг болуруунуң ыяап-ла чугула негелдези болза ажылчы чоннарның культура-эртем-билиг талазы-биле деңнелининң доктаамал өзүлдези болур. Мергежил-культура талазы-биле бедик деңнелдиг, техниканың политехниктиг үндезиннерин болгаш бүдүрүлгениң технологиязын хандыр билир чаа хевирниң ажылчынының хевирлеттинип тыптыры бистиң чуртувуста аажок бедик темп-биле чоруп турар.

Ам совет ажылчыннарның 66 хуузу ортумак (долу болгаш долу эвес) ийикпе, азы харын-даа дээди эртемниг болуп турар. Ол чорук оларның амгы үениң техниказын бүзүрелдиг шиңгээдип алырынга дузалап турар.

Аныяктарны өөредирининң база мергежилдиг кадрларны белеткээрининң бүгү системазын сайзырангайжыдарының улуг программазын партия болгаш чазак чайгылыш чок боттандырып турар. Ортумак эртемни бээр сорулгалыг профтехучилищелерниң четкизи чедиишкиннииг хөгжүп турар. Тоску беш чылда дээди болгаш ортумак тускай эртемни барык-ла 9 миллион кижи чедип алыр.

Ниити эртем-билииниң болгаш мергежилининң деңнелиниң бедээни, эртем-техниктиг депшилге дээш демиселге массаларның идепкейининң өзүлдези ажыл-агый органнарының база хөй-нитти организацияларының талазындан чарышты удуртурунга чаа-чаа негелделерни салып турар. Чарышты ажыл-херекчи ёзу-биле чорудар төлээде, хамыктың мурнунда кижилерниң бүгү чогаадыкчы аргаларын илередиринге дузалаар шак ындыг организас-техниктиг байдалдарны тургузары чугула.

Ол чорук колдуунда бүдүрүлгениң планнары-биле, оларның үндезилеттингени-биле база быжыг туруштуу-биле хажыдыртынар. Коллективтиң болдунар аргазын кайы хире шын илередип турар болдур, план ол хире ажыктыг болур болгаш ажылчы чоннарның эгелекчи чоруун хөгжүдеринге база ол хире эки дузалаар.

* * *

Чыл келген тудум-на бистиң чуртувус эртем-техниктиг депшилге талазы-биле улам улуг чедиишкиннерни чедип ап турар. Ол дугайын мындыг факт кончуг тода чугаалап турар: ниитилелдиң 1 миллион рубль өртектиг ниити продуктузун бүдүреринге 1960 чылда 267, 1970 чылда 170 ажылдакчының күш-ажылы чарыгдаттынган, а беш чылдың доозукчу чылында аңаа чүгле 113 ажылдакчының кужениишкини негеттинер.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң база ССРЭ-нин Дээди Совединиң ийиги сессиязының шиитпирлерин ажыл-херекке удуртулга болдургаш, совет кижилер техниктиг депшилге дээш демиселдиң чедип алдынган дуржулгазын чүгле быжыглаар эвес, харын ону улам көвүдедир сорулгалыг. 1975 чылда үлетпүр продукциязының барык-ла 5 муң чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип алыры, 600 хире депшилгелиг технология ажылдарын нептередири көрдүнген.

Чарыштың лозуңу: **эки шынарлыг, эвээш чарыгдалдарлыг хөй продукцияны бээри** болуп турган болгаш ам база ол хевээр артар деп партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыында онзалап демдеглээн. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының киржикчилери боттарының кичээнгейин, билиин болгаш энергиязын ам чогум-на ынаар угландырып турар.

В. ФЕДИНИН,
экономика эртемнерининң кандидады.

Идеология ажылының хрониказы

Чурукчу-каастакчылар школазы

Орел хоорайның СЭКП-ниң Советск райкомунуң чанында көскү агитацияның ийи чыл хуусаалыг школазы ажыттынган. Чээрби беш үлетпүр бүдүрүлгелериниң, төлевилел институттарының, өөредилге болгаш албан черлериниң чурукчу-каастакчылары янзы-бүрү лекцияларны дыңнап, Орелда болгаш чурттуң өске-даа хоорайларында көскү агитацияның эң эки үлегер-хевирлерин өөренирлер.

Партия болгаш совет органнарының ажылдакчылары чурттуң политика, экономика болгаш культура амыдыралының чугула айтырыгларының талазы-биле лекцияларны дыңнакчыларга номчуур. Шимелдир каасталга херээниң теориязының болгаш практиказының талазы-биле лекциялар номчуурунче төлевилел институттарының дуржулгалыг архитекторларын, Орел хоорайда уран чүүл училищезиниң башкыларын хаара туткан.

Школаның баштайгы кичээлдери Ала-чурттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылынга уткуштур бүдүрүлгелерни, шөлдерни, кудумчуларны шимеп каастаарының конкурстуг эскизтерин ажылдап кылырынга тураскааттынар. СЭКП хоорkомунуң шиитпири-биле көскү агитацияның ындыг школалары хоорайның бүгү районнарынга тургустунар.

ОРЕЛ ХООРАЙ.

◆

Дагдыныкчылар чөвүлели

Хабаровскиниң судно тудар заводунда дагдыныкчылар чөвүлелин тургускан. Ол үлетпүрнүң чүс ажыг ажылчыннары болгаш мастерлери аныяктарны шефке ап турар. Оларның аразында В. Н. Сайко база бар. Заводка ол чээрби чыл мурнунда келген. В. Н. Сайко ам бригадир, Ленин орденниң кавалери. Коммунистер ону СЭКП край комитединиң кежигүнүнге соңгуп алганнар. Мурнакчы ажылчынның өөреникчилери база бар.

Заводка дагдыныкчылар следун эрттирген. Хоочуннарның дуржулгазын заводта хөй тиражтыг солунун база тус чериниң радиозун дамчыштыр калбаа-биле нептередип турар. Сөөлгү чылда Хабаровск хоорайның бүдүрүлгелеринде дагдыныкчыларның саны ийи катап көвүдээн.

ХАБАРОВСК.

●

Баштайгы орус революцияның 70 чылынга

Россияга 1905—1907 чылдарның революциязынга тураскааткан делгелге Одессаның төөгү-чурт-шинчилел музейинде ажыттынган.

РСДРП-ның Одесса комитединиден партияның III съездизиниң делегадызы кылдыр соңгуттурган В. И. Ленинниң намдарының фото-хоолгазын, Владимир Ильичиниң «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы» деп номун ында делгээн. Ук номну 1905 чылда Москвага парлап үндүрген.

РСДРП-ның Одесса комитединиң 1905 чылдың январь 9-та Петроградка болгулаан болуушкуннар-биле холбаштыр бүгү-нити ажыл соксадыышкынынче кыйгырып турар хуудустарын, ажыл соксадыышкынының дугайында бюллетеньни музейге келгеннер катап-катап номчуурлар.

1905 чылда Одессага парлап үндүрген номнарны база делгээн. Ында К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң номнары, солуннар номерлери бар.

(СЭТА-ның корр).
ОДЕССА.

Хүлээлгелер күүселдези

ЭВЭЭШ ЧАРЫГДАЛДЫГ

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбыры— мал ажылдыг. Ооң 26 коданында 9 муң ажыг өшкү кыштап турар.

Өшкү—шыдамык, өзүүчел, черниң кадыр-бертинге оъттаксаар. Өске малга деңнээрге, эвээш чарыгдалдыг продукцияны оон ап турар бис. 1973 чылда бистиң совхозтуң дыка хөй малчыннары бо адырдан немелде төлевирни алган. Эрткен чылын бистиң өшкү бригадазы күрүнеге 6 тонна дүк дужаар планындан 2,5 тоннаны ажырып, төрүүр 100 өшкүге онаажтыр 79 анайны камгалап алган. Ажыл-ишчи мурнакчы малчыннарның киирген үлүг-хуузу мында улуг. Оларга: төрүүр 100 баш өшкүге онаажтыр 100—113 анай камгалап, өшкү бүрүзүнден 1200—1500 грамм дүк кыргып алган Доңгак Араптан, Салчак Сандүү, Хертек Сүге-Маадыр болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Мал ажылынга бедик көргүзүглерни чедип алыры хамыктың мурнунда малдың чайгы семиртилгезин эки организастаанындан, кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенгениндеп кол хамааржыр. Ынчангаш бо чугула ажылче салбырның өшкү малчыннары чогуур кичээнгейни угландырып, малды кыштан хүр ажырарының магадылалын чайын-на белеткеп эгелээн. Өшкүнүң уксаазын экижидер ажылды салбырда чорудуп турарындан бистиң бригадада оларның хөй нуруузу ангор уксаалыг, болгаш 60 ажыг хуузу I, II класстыы. Өшкүнүң ажаарынга мал чеми эвээш чарыгдаттынар, а чамдык мурнакты малчыннар ону чүгле чер оъду-биле оъткарып кыштаар.

Ынчалза-даа, өшкүнүң баш санын өстүреринге шаптыктап турар чамдык чүүлдер бар. Хомушку Дүпчүр-оол төрүүр 100 өшкүге онаажтыр 94 анайны, өшкү бүрүзүнден 1,5 кг дүк кыргып алган турда, кожазы Салчак Байыс 48 анай, 1,2 кг дүк кыргып алган. Ындыг чижектер эвээш эвес. Чайгы үеде малдың семиртилгезинче кичээнгейни кошкатканы, мал чемин четче белеткевээни, кыштагларны четпес септээни мындыг аңгы түңнелдерге чедирген.

Эрткен чылдың четпестерин катаптавас, «1975 чылда чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш белеткээриниң көвүдедир база тоску беш чылды чедиишкиниг доозар дээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырар дээш беш чылдың доозукчу чылында улам күженишкиниг ажылдаар хүлээлгелиг бис.

Б. БИЛЧЕЙ,
бригадир.
Бай-Тайга район.

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫНДА

«Ак-Эрик» колхозтуң Улуг-Күзег сүт-бараан фермазының коллективи күрүнеге 65 тонна сүт садар планын 144 хууга күүседип, эрткен ажыл-агый чылында кызымак ажылдаан. Фермада мурнакчы, дуржулгалыг саанчы Арина Хорлуу инек бүрүзүнден чылда 1200 кг сүт саарын хүлээнгеш, ону 1300 кг кылдыр ажыр күүседип, саанчылар ортузунда чарышка тиилекчи болган. Бо коллективке эрткен чылын ийи аныяк саанчы: Люба Куулар биле Сертүй Алдын-Херел немешкен. Хоочун саанчыларның арга-дуржулгазын олар өөренип алгаш, база эки түңнелдиг болганнар. Идепкейлиг, хөй-ниитичи, аныяк коммунист Люба Куулар фермада херээженнер бөлүүн удуртуп турар.

Фермага концерт көргүзери-биле колхозтуң «Аян» агиткультбригадазы чоокта чаа аңаа аалдап чораан. Тракторист Слава Чынапайның күүсеткен номерлерин саанчылар аажок сонуургаан.

Районнуң сүт-бараан фермаларының саанчыларының семинарын чоокта чаа бо фермага эрттирген. Аңаа дуржулга солчуушкуну болган.

К. БИЧИИ-УРУГ.
Тес-Хем район.

* * *

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажында комсомолчу-аныяктарның коммунистиг күш-ажыл фермазы тоску беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын багай эвес күүсеткен. Ниитизи-биле 402 тонна сүт бүдүрер планын 464 тонна кылдыр, оон 316 тоннаны күрүнеге садар планын 374 тонна кылдыр күүсеткен. Төрүүр чүс инекке онаажтыр 88 бызааны алган.

Ферманың саанчыларындан 7 кижи хөй сүттү сагганы дээш немелде төлевирни алган. Саар бир инекке онаажтыр 1635—2248 кг чедир сүттү сагган саанчылар Дугар Эник-кыс, Нурсат Өлчей, Наталья Большова, Мындыпаа Эремаа олар саанчылар ортузунга чарышка бедик көргүзүглерни чедип алган.

Инектерниң судун көвүдедиринге дуржулгалыг кадарчылар Д. Нодай-оол, С. Кара-оол, К. Намчын-оол олар чайгы, кышкы үелерде малды таарыштыр кадарып ажаап тургаш төлептиг үлүүн киирген.

Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыын таныышкаш, ферманың коллективи 1975 чылда чаа хүлээлгени алган. Бо чылын ферма 410 тонна сүттү бүдүрер, ооң 320 тонназын күрүнеге садар, төрүүр чүс инекке онаажтыр 85 бызааны алыр. Ферма коллективиниң күжү-биле 50 тонна сигенни белеткээр, 100 тонна саваңны сарааттап алыр болгаш өске-даа чүүлдерни кылыр.

Арыг-Бажы фермазының коллективи «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Хараганда фермазын социалистиг чарышка кыйгырган, ферманың ажыл-ишчилери тус-тузунда социалистиг хүлээлгени алган.

А. ТУГАРЖАП.

ШИИТПИРЛЭЭРИ НЕГЕТТИНИП ТУРАР

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозу мал ажылдыг. Ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле эрткен чылын чамдык чогумчалыг түңнелдер чедип алдынган. Ылаңгыя хойжуларның көргүзүглери бедээн. Дуржулгалыг хойжу Андрей Содунам төрүүр 100 хойга онаажтыр 120 хураганны, 1 хойдан 2,6 кг дүктү алган болгаш 10 тонна сигенни боду кезип белеткээн. Хойжу Чигжит-оол Чамзың төрүүр 100 хойга онаажтыр 109 хураганны, хой бүрүзүнден 2,1 кг дүк кыргып алган болгаш мал чеминге 10 тонна сиген белеткээн. С. Маскыр, Б. Даржан, О. Даваа, Ш. Деспи-оол, М. Хүрбе-Сарыг болгаш оон-даа өске хойжулар эки көргүзүглерлиг болган.

Хойнуң баш санын өстүреринге чедип алган чедиишкиннери дээш, колхоз баштаар черин чамдык хойжуларга шаңнал кылдыр хураганнар берген.

Колхоз күрүнеге 229 тонна сүт садып, планныг онаалдазын 114,6 хуу күүсеткен. Сүт саалдазының талазы-биле Оттук-Даш сүт-бараан фермазының саанчылары Тамара Болдук, Мария Уйнук олар алган хүлээлгелерин ажыр күүседип, саар инек бүрүзүнден чылда 1738—1907 кг сүт саап, чарыштың тиилекчилери болган.

Мал ажылын хөгжүдеринге шаптыктыг чамдык четпестерни маңаа айтыр херек. Күрүнеге эът садар планын колхоз эрткен чылын 75,3, дүктү — 87,6 хуу боттандырган. А мал ажылдыг хирезинде-ле, аңаа чем белеткээр планы чүгле 69,6 хуу болган. Малдың баш санын өстүрериниң планы (мыйыстыг бода малдан өскези) база күүсеттинмээн. Бо чылдың эгезинде колхозтуң бүдүрүлге планын ёзугаар 30900 баш шээр мал турар ужурлуг, а амгы үеде ол сан 26776 болган, азы 4124 баш шээр мал четпес. Эрткен чылын 842 баш мал өлүп хораан.

Харысалга чок, чалгаа, арагачы чамдык кижилерни мал ажылынга хүлээп алыр чоруктар бистиң колхозта бар. Эрткен күзүн Оттук-Даш сүт-бараан фермазынга моллурга кадарып турган Күжүгет Папың-оол 8 моллурганы, 2 аътты чидирип, колхозка 1512 рубльдиң когаралын чедирген. Колхозтуң 6 шарызын оорлап, самчыгдаан Кара-оол Дажыкпан колхозка 1983 рубльдиң, Түлүш Күскежик 29 баш аныяк шарылар чидиргеш, 8035 рубльдиң когаралын чедирген турда, ону төледир талазы-биле суд, прокуратура органнары шүшпең хемчег ап турарындан бо хүннерге чедир ол өрелер төлеттинмээн.

Үстүнде четпестерни дарый чайладыр, харысалга чогу-биле мал чидирип, самчыгдаан-нарның колхозка чедирген когаралын эгидериниң айтырыын шиитпирлээри негеттинип турар.

С. ДУВАА,
колхозта ревизия комиссиязының даргазы.

АНЫЯКТАРНЫ ЭВИЛЕЛДЭЭР

Харыысалга дугайында чугаа

Хойжу кижи мен. Ол ажылга киргеш, үр болбадым. Чаа-ла үш чыл ажып тур. Ооң мурнунда база-ла совхозтуң бода малын ажаап, чылгызын кадарып чордум. Хойжу стажым эвээш-даа бол, эрткен үш чылдың дургузунда 100 хойдан 100-тен эвээш эвес хураганны ап көрбээн мен. Бир хойдан кыргып алыр дүк планын үргүлчү ажыр күүседип, ол үениң дургузунда эвээш эвес орулганы совхозумга киирдим. Бир тээ совхозтуң дирекциязы, ында партия комитеди ниитиниң малын кадарып, ажаар улуг идегелди көргүскен чүве болганда, бот-харыысалгамны кошкадыр кандыг-даа эргем чок. Ынчангаш чыл бүрүде кызымак ажылдап, совхозтуң өске мурнакчыларының деңнелинге чедер орулгалыг мен.

Чоокта чаа Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң хойжузу, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады С. Алдын-оолдуң «Малды самчыгдаар, чидирер чорукту болдурбас дизе»... деп чүүлүн «Шын» солундан номчудум. Ол хойжунуң көдүрүп турар айтырыы үениң негелдезинге кончуг дүгжүп турар. Чүге дээрге, сөөлгү чылдарда кайы-даа районнарда хөй-ниитиниң малын самчыгдаар, ону чидирер чоруктар хөй апарган. Ындыг чижектерни Чөөн-Хемчик районнуң колхоз, совхозтарындан база көрүп болур. Бодум хуумда кады-кожа ажылдап, чурттап чоруур хойжу эш-өөрүмнүң дугайында чугаалаар бодап тур мен. Хүлээзинге ажылынга ээ-харыысалга чок, малды чайгы үеде эки одарладып, семиртпес кижилерниң барынга хараадаар-дыр мен. Бо чайын Хөндергейниң көктүг-шыктыг чайлагларынга ниитиниң малын семиртип чайладым. Мээң-биле кожа Сат Күдүш-оол дээр хойжу турду. Ол төрүүр хой кадарып турган. Ылаңгыя кыш удур төрүүр хойну эки семиртип албас болза, ол кышкы үеде чудап болур. Ындыг хойнуң хураганы күш-деңгел чок, арган болур. Ону эш Сат кайын билбес деп. Ынчалза-даа хойнуң чайгы семиртилгезин ол эки чорутпаан. Одар солуп, өскээр көшпеди-даа. Колдуунда-ла арагалап чайлады. Ооң уламындан совхозтуң 30 ажыг хоюн ис чок чидирген. А бир хойдан дүк кыргып алыр хүлээлгезин база күүсетпеди. Оон-даа дора чүве 100 хойдан чүгле 50 шаа хураган алганы болур. Хойну чайын кажаалап чайлаанындан ам арыпкан.

База бир чижек. Хойжу эш Даназы-Белек база-ла Хөндергейге чайлады. Ол бүдүн чай дургузунда 60 ажыг хой чидирген. Ол хойларның орнун тургузуп, төлээр дээш «Большевик» совхозтуң бир кадарчызының хоюн оорлап алгаш бар чыткаш, туттурган. Ол хойжуну ажылындан үндүргеш, судче шилчиткен. Ак сеткилдиг эвес, алыскак-чискек кижилер ындыг болур-дур. Ындыг кижилерниң сеткили безин кызыл — чүгле хүнүн бодап орар. А даартагы хүн дугайын олар сагынмас-даа. Ынчангаш харыысалгазын уттуп алыр-дыр.

Мээң бодалым мындыг. Моон соңгаар шак ындыг кижилер ниитиниң малын кадарар, кадарбас бе дээрзиниң дугайын үзе шиитпирлээр үе келген. Ынчангаш хой ажылынче комсомолчуларны, аныяктарны эвилелдээр, оларны малчын кижиниң мергежилинге өөредир, дадыктырар херек. Ынчангаш бо талазы-биле айтырыгны комсомол райкомнары, эге организациялар болурчогууру-биле шиитпирлезе эки деп бодаар мен.

Мал ажылынга ажылдаксап чоруур аныяк кижилер бисте эвээш эвес. А чүгле оларны деткиир, оларга дузалаар херек.

С. ХАПЫЛАК,
СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң хойжузу.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Социализмниң, найыралдың болгаш тайбыңның оруу-биле

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МАР-да «Социализмниң, найыралдың болгаш тайбыңның оруу-биле» деп, моол дыл кырында ном массалыг кылдыр парлаттынып үнген. Ында МАРН ТК-ның болгаш Улустуң Улуг Хуралының МАРН-ның III съездизиниң болгаш МАР-ның чарлаанының 50 чылынга тураскааткан каттышкан байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын болгаш МАРН ТК-ның бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының даргазы Ю. Цеденбалдың илеткелин, 1974 чылдың ноябрь айда Л. И. Брежневке баштаткан совет партия-чазак төлээлериниң Моолга аян-чоруунуң дугайын чугаалап турар өске-даа материалдарны, фото-чуруктарны ында парлаан.

МИНИСТРНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

КАНБЕРРА. (СЭТА). Эртем-техниктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылга дугайында ССРЭ биле Австралияның аразынга дугуржулгага ат салганы ийи чурт аразынга харылзааны дыка калбартырынга идиглиг болурун эртем херектериниң талазы-биле министр У. Моррисон чугаалаан.

Бо дугуржулганы күүсеткениниң түңнелинде радиоастрономия, үлетпүр тудуунуң, аар үлетпүрнүң болгаш эртем-техниканың өске-даа адырларының талазы-биле экспертери, информацияларны солчур боттуг аргалар тургустунар апаар. Австралия биле ССРЭ-ниң аразынга эртем-техниктиг кады ажылдажылганың улуг ужур-дузалыын үнелээш, министр, ол ийи чурттуң эрге-ажыктарынга тааржыр, оларның улустарының чаагай чоруунга идиглиг болурун демдеглээн.

«Премьер-министр Э. Г. Уитлемниң ССРЭ-ге чоокта чаа чорааны болгаш ооң Москвага совет удуртукчулар-биле кылган чугаалажыышкыннары австралия-совет харылзааларга чаа үе-чадааны ажыдар» деп, Австралияның радиозу медеглээн.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның мурнуу талазында Кфар-Шуба, Уфар-Хаммам, аль-Хаббария болгаш Абу-Камха дээр көдээ суурларны Израиль үгер-боо-биле үзүк-соксаал чокка адып турар. Израильдер Ливан-биле кызыгаарже танк болгаш механизастаттынган шериг кезектерин эккеп, мөөңнээрин үргүлчүлеп турар.

Ливанның президентизи С. Франжьениң Палестинаны Хостаар Организацияның Күүскомунуң даргазы Я. Арафат-биле ужуражыышкыны Бейрутка болган. Чугаалашкан бүгү айтырыгларның, эң ылаңгыя ливаннар биле палестиннерниң аразынга чөрүлдээни болдурар дээш Израильдиң үүлгеткен агрессиязының талазы-биле С. Франжьениң болгаш Я. Арафаттың туруштары дүгжүп турарын ужуражыышкынга киришкен Ливанның премьер-министри Р. Сольх чугаалаан.

Нородом Сиануктуң томуйлаашкыны

ХАНОЙ. (СЭТА). Камбоджаның национал чаңгыс эптиң хаан чазааның составын өскерткениниң дугайын Кхмерниң информация агентилели дыңнаткан. Камбоджа күрүнениң баштыңы Нородом Сианук амгы үеде Камбоджаның хостаттынган районнарында турар Национал чаңгыс эп фронтузунуң кежигүннериниң иштинден чеди чаа министрлерни болгаш даштыкы херектер министриниң оралакчызын томуйлаан. Албан-хүлээлгезинден хостаткан министрлер даштыкыга ажылдап турганнар.

БОТТУГ ЁЗУ-БИЛЕ КӨРҮП ТУРАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Боо-чепсекти дүжүрер болгаш чепсегленишкинни хыынаар талазы-биле агентилел директору Ф. Икле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң Владивостокка ужуражыышкынының үезинде стратегтиг чепсектерни улам кызыгаарлаарынга холбаштыр чедип алдынган дугуржулгуну совет-америк харылзааларны хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг болурун медеглээн.

Совет-америк чугаалажыышкыннарга ооң тус-тус кезектерин ажылдап кылганының соонда ол дугуржулгуну «халдаашкынның стратегтиг чепсээниң хевирлеринге шыңгыы кызыгаарлаашкынны тургузар, стратегтиг чепсек курлавырларын улгаттырарын кызыгаарлаар болгаш боо-чепсектиң курлавырларын улам кызырып, эвээжедиринге үндезинин салыр апаар» — деп, Ф. Икле Вашингтонга чугаазынга демдеглээн. Бистер [illegible] дугуржулгалар-биле Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразынга шериг-стратегия харылзааларының талазы-биле [illegible] чедип алыр бис—деп, Ф. Икле чугаалаан.

«Совет Эвилели-биле [illegible] күрлүг чорукту [illegible] риниң политиказын [illegible] турары» илередир [illegible] АКШ-тың конгресс[illegible] шиитпирлээнин [illegible] Ч. Метайес, У. Мондейл олар чарлаан.

Ол сенаторларның резолюциязынга күрүне секретары Г. Киссинджерниң байыр чедирип, чүүлдүгзүнүп турарын айыткан медеглелди АКШ-тың күрүне департаментизи парлаан.

Буруу шаап турар

БОНН. (СЭТА). Нефть бүдүрүп үндүрүп турар чурттарга удур чепсектиг интервенция ажыглаар деп АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң кыжаныышкынын Тайбыңның немец эвилели (ТНЭ) буруу шапкан. НАТО-нуң чиңгине секретары Лунстуң чүүлдүг деп каттыжып турары ындыг кыжаныышкын дээрге-ле, делегейниң нефть концерннериниң оксунган черлерин катап эгидер дээш кылып турары оралдажыышкыннары-дыр—деп, ТНЭ-ниң директорадының медеглелинде айыткан.

ГФР-ниң экономика талазы-биле кады ажылдажылга айтырыгларының министри Э. Бар АКШ-тың күрүне ажылдакчыларының нефтини даштыкыже үндүрүп турар чурттарга удур шериг күжүн ажыглаар деп чоокта чаа кыжанганын шын эвес деп шүгүмчүлээн.

ККП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ПЕКИН. (СЭТА). Январь 8-тен 10-га чедир Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-ның пленуму болганын ында чарлаан. Ол пленумга Улус Төлээлекчилериниң Бүгү-Кыдат Хуралының сессиязын белеткээриниң айтырыгларын чугаалашкан. Аңаа «Кыдат Улус Республиканың эде кылган конституциязының төлевилелин», «Конституцияга өскертилгелер киирер дугайында илеткелди», «Чазак ажылының дугайында илеткелди» чугаалажып көөр ужурлуг. Пленум Жэн Сяопиниң ТК-ның даргазының оралакчызынга болгаш ККП ТК-ның Политбюрозунуң доктаамал комитединиң кежигүнүнге соңгаан.

ЯПОНИЯ. Ол чуртта экономика талазы-биле кризистиң улам ханылааның түңнелинде үлетпүр черлери улаштыр-улаштыр хагдынып турар. Чыл дургузунда хоозурап, бууураан компаниялар саны шазында эң хөй деп турган он муң санны шагда-ла ашкан.

Япон экономиканың таваржып турар бергедээшкиннери эң ылаңгыя пөс кылыр, демир болбаазырадыр, электри техниктиг болгаш тудуг үлетпүрлериниң бүдүрүлге черлеринге улуг салдарлыг бооп турар.

Амгы үеде Японияда ажыл чок кижилер 800 муң чедир санаттынып турар. Ынчалза-даа күш-ажыл министерствозунуң санап турары-биле алырга, оларның саны часка чедир 1—1,5 миллион кижи чеде бээр.

ЧУРУКТА: дузаламчы маңаан ажыл чок кижилер.

Джапан пресс—СЭТА-ның фотозу.

УТБХ-НИҢ СЕССИЯЗЫ

ПЕКИН. (СЭТА). Пекинге январь 13-тен 17-ге чедир Улус Төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат Хуралының дөрткү чыыжының 1-ги сессиязы бооп эрткенин ында тускай чарлаан.

Сессия «Кыдат Улус Республиканың эде кылган конституциязын» хүлээп алган болгаш ККП ТК-ның өмүнээзинден Чжан Чунь-цяонуң «Конституцияга өскерилгелер киирер дугайында» илеткелин база Күрүне Чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның «Чазак ажылының дугайында» илеткелин дыңнаан.

Сессия ККП ТК-ның тоску чыыжының II пленумунуң киирген кандидатураларын чугаалажып көргеш, Улус Төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң даргазын, дарганың оралакчыларын болгаш кежигүннерин соңгаап, Күрүне Чөвүлелиниң премьерин, ооң оралакчыларын, министрлерни болгаш Күрүне Чөвүлелиниң комитеттериниң даргаларын томуйлаан.

УТБХ-нуң Доктаамал Комитединиң даргазынга Чжу Дэ соңгуткан. Күрүне Чөвүлелиниң премьеринге база катап Чжоу Энь-лай, Күрүне Чөвүлелиниң премьериниң оралакчыларынга — Дэн Сяо-пин, Чжан Чунь-цяо, Ли Сянь-нянь, Чэнь Си-лянь, Цзи Дэн-куй, Хуа Го-фэн, Чэнь Юн-гуй, У Гуй-сянь, Ван Чжэнь, Юй Цю-ли, Гу Му, Сунь Цзянь соңгутканнар.

Камгалал министринге Е. Цзянь-ин томуйлаткан, даштыкы херектер министринге Цзяо Гуань-хуа хевээр арткан.

Сессия дугайында информастыг дыңнадыгда база-ла мурнундагы маожу пропаганданың чаңчылын ёзугаар Линь Бяону болгаш Конфуцийни могаг чокка шүгүмчүлээринче, Мао дарганың айтыышкынын шиитпирлиг боттандырып — дайын үнер таварылгага белеткелди күштелдирип, ханы оңгуларны казарынче болгаш далган-тараа курлавырлаарынче кыйгырыглар долган.

ШРИ ЛАНКАНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫ

Тайылбыр булуңу

Шри Ланканың Коммунистиг партиязы 1943 чылдың июль 2-де чуртка туруп турган Каттышкан социалистиг партияның болгаш чамдык коммунистиг бөлүктерниң баазазынга үндезилеттинип тургустунган. 1972 чылда Цейлонну Шри Ланка Республика кылдыр чарлаанынга чедир ону Цейлоннуң Коммунистиг партиязы деп адап турган.

Англияның колониалдыг тергиинделинден Цейлонну хостаары дээш шиитпирлиг демиселди ол партия чорудуп турган. Компартияның 1-ги съездизи 1945 чылдың апрельде болган. 1948 чылда хамаарышпас чорукту Цейлоннуң чаалап алганының соонда Компартия чөөн үзелдиг болгаш демократтыг күштер-биле кады иштики реакцияга удур, колониализмниң артыышкыннарын дүргени-биле узуткаары дээш демисежип турган. Соломон Бандаранаике баштаан демократтыг каттышкан чазактың эрге-чагыргага 1956 чылда бактаап тургустунарынга коммунистер дузалаан болгаш ооң антиимпериалистиг база демократтыг программазын деткээн.

Компартия бодунуң программыг медеглелдеринге социализмче тайбың арга-биле шилчип болурун айытпышаан, социализмче бурунгаарлаашкын тайбың азы тайбың эвес арга-биле боор болуру алызында барып коммунистерден эвес, а буржуазияның удурланыышкынының хевирлеринден болгаш күжүнүң хиреашаандан хамааржыр дээрзин демдеглеп турар.

1964 чылда Компартияның VII съездизи болган. «Цейлон революциязының антиимпериалистиг, антифеодалдыг, демократтыг үе-чадазының сорулгаларын боттандырып, чуртту социализмче капиталистиг эвес оруктап хөгжүдер төлээде, ажылчын аңгының удуртулгазы-биле бүгү-ле депшилгелиг күштерниң Каттышкан национал фронтузун тургузары»—партияның кол сорулгазы ол дээрзин съезд айыткан.

Шри Ланканың Коммунистиг партиязы сөөлгү чылдарда Шри Ланканың хосталга партиязы болгаш Шри Ланканың социалистиг партиязы дээн ышкаш демократтыг партиялар-биле бир демниг ажылдаарынче улуг кичээнгейни салып турар.

1968 чылда бир демниг хөделилериниң программазы ажылдап кылдынган болгаш ол үш партияларның Каттышкан фронтузун тургускан. Чуртка социал-экономиктиг калбак чаартылгаларны программада айыткан. Тодаргайлаарга, экономиканы план ёзугаар хөгжүдерин, садыг банкыларын национализастаарын, индустриализацияны боттандырарын, көдээ ажыл-агыйга реформа чорударын ында көрүп турар.

1970 чылдың майда болган бүгү-нити соңгулдага үш партияның Каттышкан фронтузу парламентиге 121 олутту алган. Компартия парламентиге бодунуң депутаттарын 4-тен 6 чедир көвүдеткен. Соңгулданың түңнелинде хосталга партиязының удуртукчузу Сиримаво Бандаранаикеге баштаткан үш партияның каттышкан чазаа тургустунган.

1972 чылдың августа Шри Ланканың Компартиязының VIII съездизи болган. Ук съезд ТК-ның ажылының дугайында отчёттуг илеткелди болгаш чоокку үеде партияның сорулгаларын чугаалашкан.

Каттышкан фронтунуң чазаа соңгулда мурнундагы аазаашкыннарының чамдыызын, ылаңгыя политика талазы-биле чүүлдерни күүсеткен деп отчётта демдеглээн. Ынчалзажок чазактың экономиктиг политиказы шиитпир чок болгаш чаңгыс аай эвес болуп турар. Ындыг чоруктуң кол чылдагааннарының бирээзи болза, чазакта кол-кол туруштарны буржуазияның төлээлекчилериниң ээлеп турарында, а ажылчын аңгы оларга чагыртып турар.

Каттышкан фронтунуң идип үндүргени социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырары дээш кампанияны партия идепкейлиг чорудуп, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидер дээш шиитпирлиг демисежир ужурлуг деп, отчёттуг илеткелде демдеглээн.

Каттышкан фронтунуң иштинге чөөн үзелдиг болгаш демократтыг күштерниң чаңгыс эвин быжыглаар сорулганы съезд салган.

Шри Ланканың Компартиязының делегациялары 1957, 1960 болгаш 1969 чылдарда болгулаан делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының хуралдарының ажылынга киришкен. Ол хуралдарга хүлээп алган документилерни чүүлдүгзүнген.

Партияның даргазы эш П. Кейнеман, ТК-ның Чиңгине секретары эш С. А. Викремасингхе.

Л. ХЛЕБНИКОВ.

УЛУС ЧОН УТПАС

ГВАРДЕЙЖИ УЛУУМ

(Сактыышкын)

Мээн ол чугаам чүгле Красноярскиге ындыг солун болган-дыр деп чүвени ынчан Москвага 15 хонук чоруп четкеш билген мен. Чүге дээрге чеже хем кешпээн, чеже арт ашпаан чүве дээр. Оон ыңай дайын үезинде шериг нүъктерин мурнаар турган: шуглап каан самолёттар, танкылар, үгербоолар...

Москвага Кремльге бисти В. М. Молотов хүлээп алган. И. В. Сталин биле ону «Республика орденнери»-биле шаңнаан бис.

— Ол шаңналды Дээди Кол Командылакчыга дамчыдар мен—деп, Молотов чугаалады.

Аңаа база сөс алгаш, бүгү малымның 75 хуузун маадырлыг Кызыл Шеригге бердим деп чугаaладым.

— Дайын соонда Тывага дузалаар бис—деп, Молотов харыылады.

Оон ыңай мынча дидим:

— Фашизм дугайын сактырымга чүрээмче соок хат үрүп кээр-дир. Маадырлыг кызыл дайынчының аткан огу ара дүшпезин, кара фашистиң кара чүрээн өттүр дегзин!

Бо чугааны сөөлүнде совет чогаалчы, ам Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Вадим Кожевников дайын үезинде Тывага чоруп тургаш, бодунуң «Дузаламчы» деп чечен чугаазынга киирген чораан. Ону «Огонек» журналга парлаан.

Ооң соонда Брянск фронтузунче чорупкан бис. Аңаа-ла дайынның уржуктарын көрген мен: өрттенген, үрелген хоорайлар, суурлар, бузулган, үрелген бажыңнар, көвүрүглер... Чер болганын бомбалар, частыышкыннар оңгарлап каапкан... Түрээн, дескен кижилер, чаш ажы-төлдер, херээженнер. Бо бүгүнү көөрге, чаржынчыг боор чораан. Ол үеде өлүмнүң орнунга өлүм, ханның орнунга хан деп кыйгы турган.

(Эгези №№ 14, 16 «Шында»).

Фронтунуң кезектеринге, госпитальдарда балыглаткан дайынчыларга белектер тыпсып бергилеедивис. Бир ужар чүүл кезээнге он беш самолёт хүлээткен бис. Самолёттар ол-ла дораан дайзынны согар дээш ужуп үнүпкенин көрдүвүс.

Сөөлүнде Брянск фронтунуң командылал черинге келиривиске, бисти ооң командылакчызы генерал-полковник Рейтер хүлээп алган. Аңаа Тока, Доктугу база меңээ хүндүлүг гвардейжи деп атты тывыскан. Ол «Гвардия» деп бижиктиг демдекти ам-даа чоргаарал-биле калап чоруур мен.

Чаа шериг хеп келип алырымга, баштай чиктиг кончуг болган. Погоннарга черле эптежип чадап турган мен. Чүге дээрге погоннарны бистиң шеригниң хевинге чаа киирип эгелээн чүве. Пистолеттер база азындырып берген. Аары-ла кончуг чораан, курну дорзуйтур база бээр.

Сибирьге чоруп олурувуста чамдык улус бисти кайгаар турган.

— Туттурган японнар боор—дижип-даа турдулар.

Ынчан Сибирьге чаа форма келбээн турган.

Тывага кээривиске, база бисче көөр мындыг.

Төрээн Тывавыска келгеш, Кызыл Шеригниң маадырлыг демиселиниң, ооң немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шаап турарының дугайын чонга чугаалап берип эгелээн бис.

Кызыл Шеригге дузалаар херекке ачы-хавыязы дээш дараазында 1944 чылда мени Совет чазак Ленин ордени-биле шаңнаан. Сөөлүнде барып Москваның Кызыл шөлге Тиилелге парадын көөр аас-кежиктиг болган мен.

Дайынның чылдарында тываларның Кызыл Шеригге деткимчези чүгле материалдыг дузаламчы-биле кызыгаарланмаан. Тыва улустуң эң эки оолдары немец-фашистерни сол чорааннар. Аңаа бистиң сумудан Кыргыс Норбу-оол киришкен. Ол ам-даа тайбың ишке киржип чоруур.

Ада-чурттуң Улуг дайыны совет улустуң чайынналган тиилелгези-биле доозулган.

Дайын соонда совет улус амыр-дыжын-даа бодавайн, дайынның чедирген уржуктарын чайладыр дээш база катап маадырлыг ишче кедүрлүп үнген.

Ол хайныышкынныг үеде тыва улус совет чоннуң улуг өг-бүлезинге кады чурттаар өлчейлиг апарган турган. Араттарның идепкейи ам база катап кедүрүлген. Аңаа кандыг ажыл-херек-биле киржирил деп айтырыг кижи бүрүзүнүң мурнунга туруп келген.

Коллективизация эгелээн. Сумуга эң баштай тургустунган колхозту даргалай бердим. Баштайгы часкы тарылганы доозуп алгаш, ам оон ыңайгы ажыл-агыйывысты чугаалашкан хуралывысты утпаан мен.

Орта совет чогаалчы, фронтучу Семен Гудзенко чедип келген. (Удатпаанда дыңнаарымга эрги балыы чазылгаш өлген болган).

Хуу ажылдыг балдыр-шиңээлиг кижилер бистиң чаа колхозувусту бактап, кочулап турдулар:

— Колхозтуң аът-шарызының оорга-мойну ойбак, аргандорган. Хуу кижилерниң мал-маганы семис-шывырак.

Өнчүзүрек кижилер, чугаа чок-ла, коллективизацияның херээнче хол сунуп турганнар.

Мен-даа бар шаам-биле колхозумну камгалап турган мен. Меңээ С. Гудзенко коммунист, фронтучу шынтпири-биле болчуп турган. Ооң соонда «Тувинская правда» солунга ооң бистиң колхозувус дугайында очерии үнген. Бистиң баштайгы колхозувусту ол чодураа чечээнге дөмейлээн болган. Бистиң амгы совхозувус чүгле чодураа чечээ дег эвес, харын Улуг-Хем унунда чодураа сывы дег быжый берген.

Чон мени ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга ийи катап соңгуп турду.

Колхоз, совхозтар сөөлгү үеде хөй-хөй адырларлыг, механизастаан ажыл-агыйлыг, машина-техника-биле чепсегленген улуг бүдүрүлге черлери апарган. Ону чүгле бедик билиглиг кижилер удуртуп шыдаар.

Колхоз даргазы хүлээлгеден хосталгаш, он ажыг чылдар дургузунда ниитиниң хоюн кадардым.

Амгы «эрге-дужаалым»: бүгү-эвилел чергезиниң персоналдыг пенсионери, партийжи стажым 53 чыл, харым 79.

Мээң хөй чылда кады чурттап келген кады-кыраанымның партия стажы 45 чыл.

Аас-кежиктиг силер бе деп айтырарыңар чадавас. Дораанна «ийе» деп харыылаар мен.

Чүге дээрге үр чурттап келдим: феодалдыг Тыва үезинде, улусчу Тыва үезинде, Совет Тыва үезинде.

Орта мээң бүгү ада-өгбем демисел чок чурттаваан. Мээң адам Суваң Копту дайынынга киржип чораан. Оон Тывага улусчу революция үнүп турда, феодалдарның мал-маганын хавырышкаш, актарга туттургаш, улуг оглу Сарыг-оол-биле Усинскиге барып өлүртүп каан. Бир дуңмам Хойтпак-оол Хову-Аксының кобальтызын ажыдышкан, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады чораан. Оон биче дуңмаларым Комбу Хүндүлелдиң Демдээ орденниң эдилекчизи, коммунист, Арапчор СЭКП кежигүнү, Нас-Сүрүң бистиң сумунуң баштайгы комсомолчуларының бирээзи чораан.

Моон алгаш көөрге, мээң амыдырал-чуртталгам таварылга эвес ышкаш. Мээң ялыы ада-ием уруг-дарыын демиселге кара чажындан кижизидип чорааны илдең.

Мен бо бүгүнү мактаныр дээш эвес, хостуг чуртта хостуг кижилер чүнү кылып каап болурул деп чүүлдү чугаалаар дээш бижидим.

Мен бо чүүлге кол кичээнгейни Ада-чурттуң Улуг дайынынче угландырар дээш, амыдыралымдан бир үзүндүнү чугаалаксаан кижи мен. Ол чок болза мээң намдарым долу эвес болур ийик.

Сураглыг кызыл партизан Сергей Кузьмич Кочетовтуң херек чуруун шыгжап чоруур мен. Ооң артында мынчаар бижээн:

«Тарлашкын тулчуушкунунга хоочун өңнүүм эш Кудажыга тураскаалга. Кочетов. 29 VI—45 ч».

Эрзинге чурттап чоруур үемде Тарлашкын тулчуушкунунга киришкен мен. Ынчангаш оон бээр Кочетов-биле хоочун өңнүктер чораан бис.

Түңнелинде чугаалаксаарым болза, мээң үлүүм бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунга хензиг-даа дузалыг болган болза, бодумну кончуг аас-кежиктиг кижи мен деп санаар ийик мен.

М. КУДАЖЫ,

хүндүлүг гвардейжи, 1923 чылдан партия кежигүнү, бүгү-эвилел чергезиниң персоналдыг пенсионери.

В. И. ЛЕНИННИҢ МУЗЕЙИНДЕ

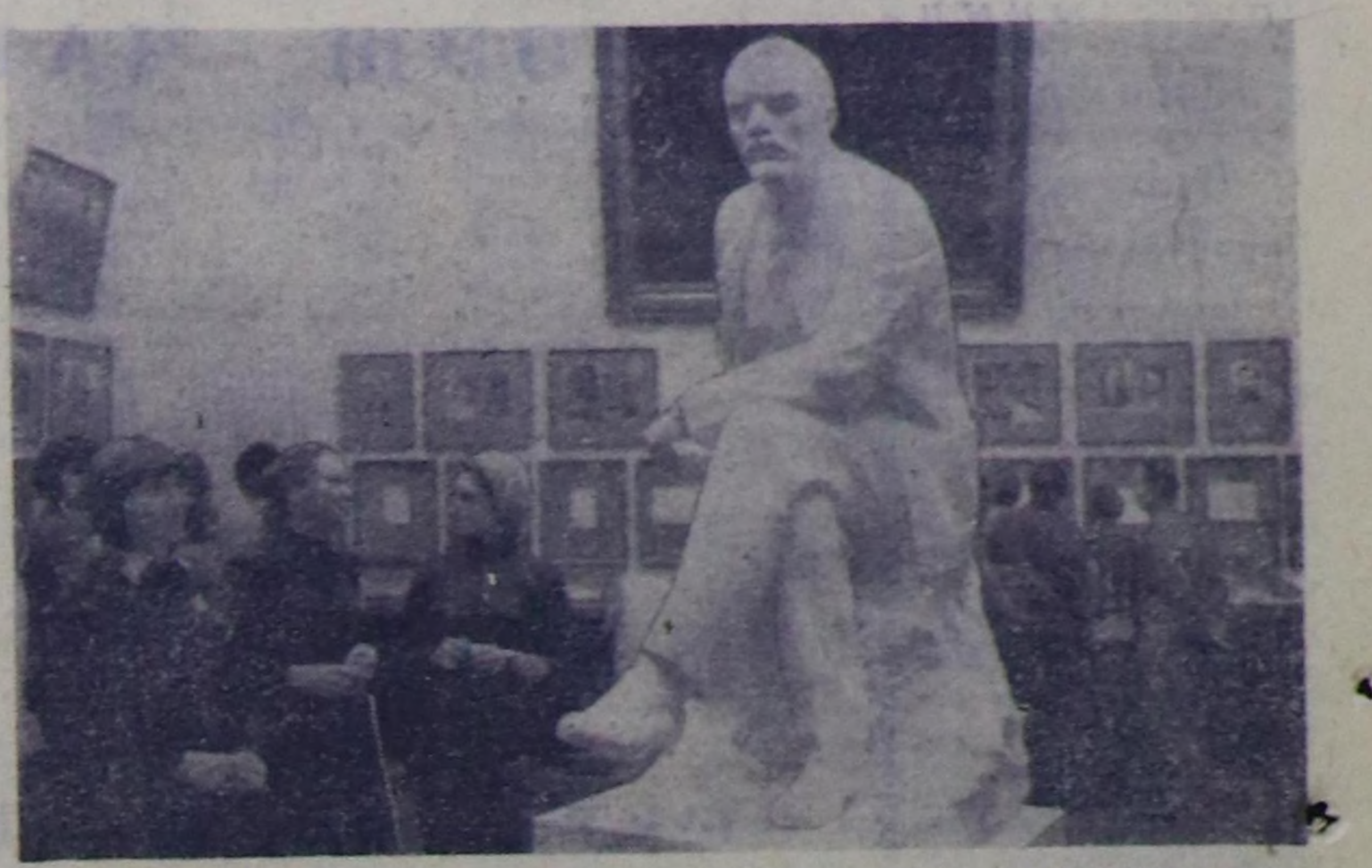

МОСКВА. В. И. Лениннiң Төп музейинге кажан-даа кижилер дыка хөй болур. Ол музейни Коммунистиг партияның Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар 1936 чылдың май айда ажыткан. Оон бээр-ле ажылчы чоннарның улуг баштыңчызының амыдыралының болгаш ажылының дугайын чугаалап турар он ажыг муң делгиирлерни көргүзүп турар ооң залдарынга он-он миллион москвачылар болгаш найысылалдың аалчылары барып көргеннер.

ЧУРУКТА: музейниң бир залында В. И. Лениннiң скульптуразының чанында (скульптураның автору—Н. Щербаков).

В. ЕГОРОВ биле А. СТУЖИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

Индей аймактың чажыды

ГАВАНА. Кончуг улуг куйларда дыка солун болгаш ужуру билдинмес чүүлдер бар, оларны бистиң чүс чылывыстың чээрби чылдарында Пиноса деп куба ортулуктуң мурнуу-чөөн чүгүнден Фернандо Ортис деп эртемден тыпкан. Кубаның Эртемнер академиязының Археология институдунуң эртемденнери дыка үр үеде кызымаккайы-биле шинчилелдерни чоруткаш, ол куйларга сибоней гуабо-бланко деп аймактың индейжилери чурттап турган, олар куба архипелагынга үш муң хире чыл мурнунда чедип келген деп түңнелди кылган.

Сибоней гуабо-бланко аймактың ужуру билдинмес бижииниң чажыды ам-даа билдинмээн.

Ол бижик дээрге — куйларның ханаларында элээн каш муң чылдар мурнунда шийип каан 200 хире демдектер болгаш пиктографиялар-дыр. Олар колдуунда чаңгыс ниити төптүг, кара азы кызыл өңнүг тергиктер база ол ышкаш геометрия нарын фигуралары болгаш иероглиф демдектери болур. Ол бижикти амдызында кым-даа номчуп чадап каан, ынчалза-даа Кубаның дыл эртемниглери ону номчуп билип алыр дээш оралдажып турар.

Пиносаның эң улуг куйун чоокта чаа Гаванаың төвүнче «көжүрген»: Кубаның Эртемнер академиязының музейинге куйну кол-кол бижимелдери-биле кады ол хевээр дөмей кылдыр дүрзүлеп кылган.

* * *

Изиг оранда мөөгүлер

МАНИЛА. Филиппиннерге чаъс чаап туруп бээрге, ол ортулуктарга мөөгүлер үнүп эгелээр. Мөөгүлер дээрге эмге дикчок апаар, ынчангаш дыка хөй филиппинчилер диңмирээн саныңда-ла мөөгүлер чер иштинден үне халып кээп турар деп билип чоруурлар. Бананныг пальмалар хөлегезинде, кулузун шыргайларында, тереңсигеннер аразында болгаш ажык тулааларда чер болганда-ла янзы-бүрү мөөгүлер эмгежок. Ынчалза-даа оларны чыып ап турар кижилер шоолуг хөй эвес. Ол мөөгүлерни аңаа даштындан көөрге безин магалыг чаагай деп чүвезин чүү дээр ону, оларның кантызын чок дээр!

Филиппиннерде мөөгүлерни кедергей хереглээр кижилер база бар. Олар мөөгүлерни чүгле чыып ап турар эвес, харын чаъс чаар үелерни манавайн, боттары мөөгүлерни тарып өстүрүп ап турарлар. А ооң соонда олар мөөгүлерден кончуг амданныг чемнерни кылып чиирлер. Минданао ортулуктуң чурттакчылары мөөгү мунунче чиңге-чиңге кылдыр хеггеш, хаарып быжырган хаван эъди-биле холуп алырынга ынактар. Даглыг черлерде чурттап турарлар мөөгүлерни банан бүрүзүнге ораагаш, отка быжырып чиирлер. Мөөгүлер улам амдан кирзин дээш оларга черлик томаттарны болгаш согуналарны холуп ап турар.

Сөөлгү үеде Филиппиннерде мөөгүлерниң аажок эки амданныг шынарын даштыкыда безин үнелеп турар апарган. Японнар ам филиппиннерден хүннүң-не 25 тонна мөөгүлерни садып алырынга белен. Ынчалза-даа тус чериң белеткелчилери оларга хүнде чүгле 3—4 тонна мөөгүнү чыып, садып шыдаар.

* * *

Хоорай төвүнде мыйыс-думчук

ЛУСАКА. Иоганнесбургтуң хелээзинниит кудумчуларының белдиринге тормозтарның болгаш демир-дестиң даажы хеп-хенертен дыңналган. Хамык машиналар улай-улай бот-боттарынга үскүлешкен. Ол үскүлежиишкиннериниң чылдагааны чамдык чолаачыларның кичээнгей чогундан болганы чугаажок, ынчалза-даа ол айыылга кол буруулуг амытан кудумчу белдиринде дүш чок кудурууп чайып турган. Хоорайның төп кудумчуларының бирээзинге мыйыс-думчук кайыын чедип кээр чоор деп чолаачылар пат кайгаан. Хоорай зоопарыгындан мыйыс-думчук дезип үне берген хүннүң болуушкунунуң дугайын Иоганнесбургтуң солуннары шак ынчаар бижип турган.

Мыйыс-думчук аажок ыткыр шимээн-даашка эймээраш, кудумчу шимчээшкининиң чурумун билир чүве дег, тротуарже үне халааш, эртен дүшкен кижилерни коргутпушаан, оларже кичээнгей салбайн, улам ыңай маңнап чорупкан. Ол оъттап алыр база ыяштар хөлегезинге девээлээр дээш хоорай парыгынче база кирген.

Автомобиль-биле тургузу сывыртап тургаш, зоопаркче катап киирип алыр дээш хоорай полициязы зоопарктың ажылдакчылары-биле кады мыйыс-думчукту сүрүп туруп берген. Ындыг янзы «аңнаашкын» ийи шак ажыг үргүлчүлээниниң сөөлүнде пат моган турупкан полицейжилер мыйыс-думчукту доктаамал турар черинге чедирип эккелген.

* * *

Кысты шеригже кыйгырткан

РИМ. Италияның Вогера хоорайының он тос харлыг чурттакчызы Винченца Косуб деп уруг шериг албаның эртирериниң дугайында дыңнадыышкын алгаш, дыка элдепсинген. Ол дээрге итали херээженнерге шериг албаны киирерин эвес болган, ол уругнуң төрүттүнгенинин дугайында херечилелинде частырыг бар: ооң адында чүгле чаңгыс үжүк өскерилгениниң түңнелинде ол уруг Винченцо деп оол болу берген. Ол уруг херээжен кижи-дир дээрзиниң дугайында эмчиден болгаш полициядан шынзылгалар кылдыртып алгаш, шеригже келдиртип турар черге дужаар ужурга таварышкан.

(СЭТА).

Спорт

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЕТТИНГЕН

Хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа республиканың хөгжүм-шии театрынга январь 18—19 хүннеринде болуп эрткен.

Бо маргылдаага Тываның эң-не шилиндек мөгелери киришкен, ынчангаш шаңналдыг чер дээш спортчу демисел шыңгыы болган.

Кызылдың башкы институдунуң командазының мөгелери бо маргылдаага эки хүрешкеш, бирги черни алгаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан. Ийиги черни Кызылдың мөгелери, үшкүзүн — № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищениң спортчулары ээлээн. Оларга дипломнарны тывыскан.

48 килограмм чедир деңзиге ССРЭ-ниң спорт мастери Алексей Сандан республика чемпиону болган. Ол Москваның күш-культура институдун эрткен чылын дооскан, амгы үеде «Динамо» спорт чөвүлелинде ажылдап турар. Дараазында шаңналдыг черлерни Сарыг-оол Дажы (Кызыл), Алексей Хертек (Барыын-Хемчик) ээлээн.

ССРЭ-ниң спорт мастери Валерий Оюн 52 килограмм чедир деңзиге хүрешкеш, чемпион атты чедип алган. Ол Кызылда тренерлеп ажылдап турар. Келир үениң башкызы бирги разрядчы Мерген Намдараа ийиги, Чөөн-Хемчиктиң төлээзи спорт мастеринге кандидат Ооржак Эмей-оол үшкү шаңналдарга төлептиг болган.

57 килограмм чедир деңзиге хоочун мөге ССРЭ-ниң спорт мастери Болат Чокпек (Кызыл) шылгараан. Спорт мастеринге кандидат Николай Монгуш (Улуг-Хем), Александр Кыргыс (көдээ профтехучилище) дараазында шаңналдарны алган.

ССРЭ-ниң спорт мастери атты Тывага бир дугаарында чедип алган, башкы институдунуң башкызы Ондар Өргелээр 62 килограмм чедир деңзиге чемпион болган. Спорт мастеринге кандидат Сергей Седенбал (Чөөн-Хемчик) ийиги Матвей Топуй-оол (Кызыл) үшкү черлерни ээлээн.

«Динамо» спорт чөвүлелиниң тренери спорт мастеринге кандидат Юрий Карбы 68 килограмм чедир мөгелерниң аразынга тергиидээн. Башкы институдунуң студентизи Олег Доржу ийиги, спорт мастеринге кандидат Шогжал Хүлер-оол (Улуг-Хем) үшкү черни алган.

74 килограмм чедир деңзиге спорт мастеринге кандидат Владимир Биче-оол (Кызыл) чемпион болган. Ийиги черни Билдей Каадыр-оол (көдээ профтехучилище), үшкүзүн — Ооржак Өлзей-оол (Чөөн-Хемчик) ээлээн.

Кызылдың башкы институдунуң студентилери Билчин Мартай-оол 82 кг, Леонид Симаков 90 кг хүрешке шылгарааш, республика чемпиону атка төлептиг болган.

Деңзи аайы-биле республика чемпионнарынга республиканың спорт комитединиң макталга бижиктерни, тураскаалдыг белектерни тывыскан. Ийиги, үшкү черни алганнарга макталга бижиктерни берген.

Республика маргылдаазынга бирги, ийиги черлерни ээлээн мөгелер хостуг хүреш талазы-биле Сибирь зоназының чемпионадынга киржири-биле белеткенип эгелээн. Ол маргылдаа февраль айның эгезинде болур.

ЧУРУКТА: хүреш үезинде.

Х. ТААН-ООЛ.
Х. МОНГУШТУҢ фотозу.

ПАТБ-НИҢ БИРГИ ЧЕРИ ДЭЭШ

Январь 17-19-та пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажык бирги чери дээш бокс маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа районнардан болгаш Кызылдан шупту 90 кижи киришкен.

Элээди оолдардан команда талазы-биле бирги черни пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң командазы алган. Улуг улустан база ол-ла бүдүрүлгениң спортчулары шылгараан. Ийиги черни Самагалдайның, үшкүзүн хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң командалары ээлээн.

Деңзи аайы-биле улуг улустан ПАТБ-ниң төлээлери спорт мастеринге кандидат Лоовай Дугур-оол (54 кг), бирги разрядчы Сергей Чадамба (63,5 кг), спорт мастеринге кандидат Валерий Байыр-оол (60 кг), Самагалдай чурттуг бирги разрядчы Александр Биче-оол (57 кг) олар чемпион болганнар. Элээди оолдарның аразындан 52 килограмм деңзилиг Руслан Ондар (ПАТБ) болгаш үстүнде адааныбыс Валерий Байыр-оол эң эки техниктиг, чараш ойнааны дээш тускай шаңналдарны алганнар.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

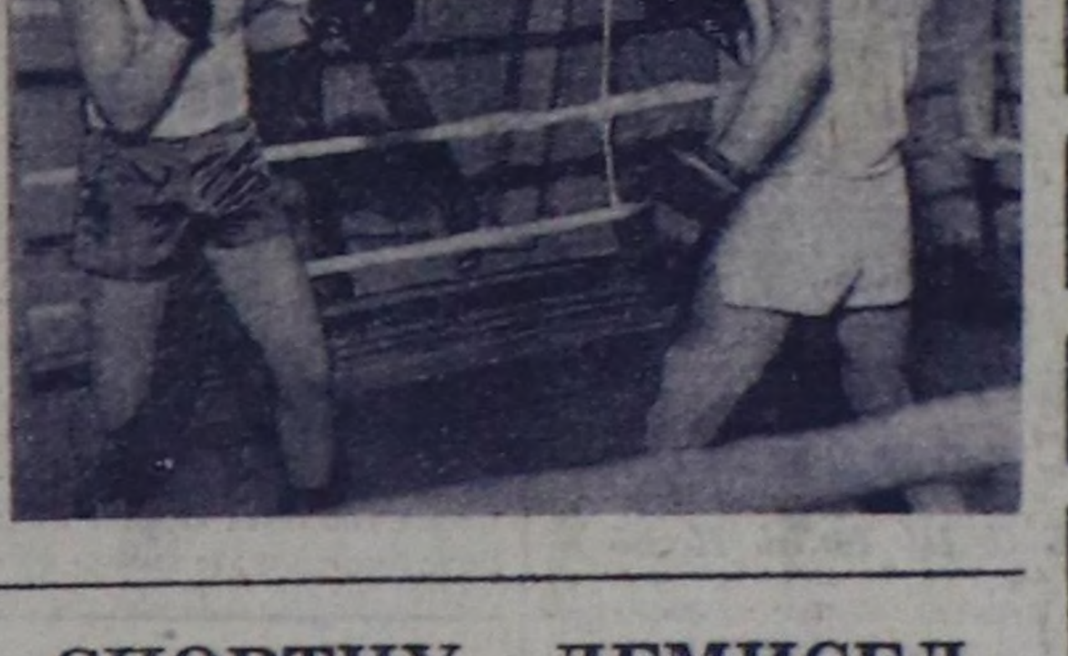

СПОРТЧУ ДЕМИСЕЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

Кызылдың шыдыраа клувунга кире бээрге, көрүкчүлерниң кичээнгейин ханада азып каан маргылдааның таблицазы чайгаар-ла хаара туда бээр. Ам алды салыг соонда кызыл өңнүг карандаш-биле бижээн чаңгыс-ла 5,5 деп сан турар. Ол дээрге Кызылдың шыдыраа клувунуң ийи дакпыр чемпиону М. Кенин-Лопсанның көргүскен түңнели-дир.

Швейцар системазының дүрүмүн барымдаалап, беш, алды дугаар салыгларда Монгуш Бора-Хооевичиниң чажыт дугаарлар тыртынышкынын ёзугаар таварышкан ойнакчылары, хоомай эвес бирги разрядчылар Н. Онуфриев, К. Саая болган. Ол бо удаада бодунуң ойнаан аныяк удурланыкчылары-биле салыгларга эгезинде-ле идепкейни холга ап, төнчүзүнде оларны дүжүп бээрниче албадапкаш, аңаа артык күштүүн, арга-дуржулгазын көргүскен.

Башкы институдунуң башкызы, бирги разрядчы А. Борзенко бешки салыгда П. Берковичини, алдыгы салыгда «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобазазының инженери Ю. Беловту уткаш, бодунуң туружун улам быжыглаан.

«Тыва электри четкилериниң» монтеру бирги разрядчы С. Ляхин № 1 школаның чемпиону, ийиги разрядчы В. Шапринский биле Н. Онуфриевти уткан.

Ийиги разрядчыларның иштинден башкы институдунуң башкызы Ю. Панаргин тиилелгеже дидим чүткүлдүг ойнап турар. Беш дугаар оюнда В. Моисеевти, алдыгы салыгда дуржулгалыг шыдыраачы П. Берковичини дүжүп бээринче албадаан.

Ийиги, үшкү разрядчыларның аразында спортчу демисел чидигленген. М. Дамдынчап, С. Маады, А. Саратовкин, В. Асатов олар ээлчеглиг салыгларда 2-2 саннарны алгылаан.

Д. САЛЧАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 21-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—Документалдыг фильмнер программазы.
9.50—«Совет музыканың чыынды арыннары». Р. М. Глиэр.
10.50—«Тараа». Телеочерк.
11.20—Өңнүг телекөргүзүг. «Уран чүүл мастерлери—уругларга». РСФСР-ниң алдарлыг артизи П. Шальнов В. Маяковскийниң чогаалдарын номчуур.
11.50—Медээлер.
12.00—Өңнүг телекөргүзүг. Классиктиг музыка концерти.
12.25—«Эртем—бөгүн».
12.55—Өңнүг телекөргүзүг. «Нежданова кудумчуда». Дамчыдылганы О. Доброхотова чорудар.
14.05—«Ленинчи кыйгырыг». Документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүүгү.
14.23—Өңнүг телекөргүзүг. Спортчу программа. 1. Спортчу хүн демдеглели 2. «Спортлото» тиражы.

КЫЗЫЛДАН

14.50—Школачыларга. «Найыралдың оду». Кыска фильм.

МОСКВАДАН

15.10—«Ленин дугайында рассказтар». Уран-чечен фильм.
17.00—Совет ырның концерти.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Ленин дириглерден дириг». Дамчыдылга.
18.20—«Ленин-биле минута дургузунда». Телефильм.
18.30—Телемедээлер.
18.40—Уругларга. Мультфильм.
18.50«Руль артында». Дамчыдылга.
19.20—Телемедээлер.
19.35—Чарлалдар. Реклама.
19.40—«Умуткер-эже». Телефильм.
19.55—«ССРЭ-де чаа паспорт системазы». Беседа.
20.05—Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

20.40—«Ленин дугайында рассказтар». Уран-чечен фильм.
22.30—Өңнүг телекөргүзүг. Совет ырның концерти.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, быскан хар чаар. Барыын районнарга чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы барыын районнарга 20—25, өскелеринге 25—30 градус соор.

Кызылга булуттаар, чагбас, дүне быскан хар чаар. Хат кошкак. Агаарның температуразы 25—27 градус соор.

Автомобиль оруктарының көстүрү 2—4 км болур.

БИЧИИЛЕРГЕ

«Тээли» совхозтуң Найырал салбырында уруглар садынга бүгү ада-иелерниң хуралы эрткен. Бичии уругларны шын кижизидер дугайында ажыктыг болгаш делгереңгей чугаа болган.

Бо айтырыг талазы-биле уруглар садының кижизидикчи башкызы Лидия Араптан илеткел кылган. Уругларның баштайгы кижизидилгези өг-бүледен дорт хамааржыр дээрзин чугаалаан. Ол ышкаш арыг-силиг, топтуг-томааннын, эптиг-эвилең болуру, база уругнуң идик-хевин, организмин, ада-иезинге хамаарылгазы, доңгун сөстер херегелевези дээш, бүгү-ле культурлуг аажы-чаңы уругнуң кижизидилгезинден хамааржыр дээрзин демдеглээн. Уруглар садының эргелекчизи Анай Салчаковна Барба ниити байдал дугайында дөпчүзү-биле мынчаар чугаалаан:

— Уруглар делгем, чылыг, чырык бажыңда чурттап, культурлуг, чараш өзүп олурар. Уругларга кончуг сагыш човангыр, эптиг ээлдек кижилер: повар Татьяна Хертек, ажаакчы Вера Хертек, кижизидикчи башкы Лидия Араптан болгаш музыка башкызы Зоя Конгар-оол олар бичиилерни, өөредип, ажаап, карактап турар. Олар уруглар садынга чеди-сес чыл ажылдап, дуржулгалыг кижилер боол турар. Ада-иелер-биле кыска консультацияларны болгаш беседаларны үргүлчү чорудуп, демниг ажылдап турар бис—деп түңнээн.

Ада-иелер база саналдап, ажыктыг арга-сүмелерни, омак-сергек өзүп, доругуп, ыры, шүлүктү-даа өөренип ап турарынга өөрүп четтиргенин илередип турган болгаш моон соңгаар-даа уругларның башкылары-биле харылзааны быжыглаарын хүлээнгеннер.

С. САРЫГ-ООЛ.
Бай-Тайга район.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ЯНВАРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Таңылга»** 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Киночыынды** 9.40, **«Ульяновтарның өг-бүлези»** 15.00, **«Аас-кежиктиг болур дизинзе»** 11.10, 13.05, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Эвилең оол»** 15.00, **«Полицейжи чурттап чораан»**. 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Есения»** (1-ги, 2-ги сериялары) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Сени шиңме!»** (7-ги үндүрүлге) 16.30, **«Үнү чок кижи болгаш ынакшыл»** 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ·
Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтериязының 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 16056. ЧАГЫГ № 90.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
ТС-00026

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).